

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH  
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**FUNKCE SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE V PROCESU  
FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍ ORIENTACE OBČANŮ**

**Autor Práce: Lucie Popelková**

**Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě**

**Forma studia: Kombinované**

**Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.**

**Katedra: Katedra společenských věd**

**2009**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Prof. PhDr. Jaroslavu Ernekerovi, DrSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

<b>OBSAH</b>	
<b><u>ÚVOD.....</u></b>	<b><u>6</u></b>
<b><u>1. POJEM BEZPEČNOST A ZPŮSOBY JEHO INTERPRETOVÁNÍ.....</u></b>	<b><u>7</u></b>
<b><u>Základní společenské dimenze bezpečnosti.....</u></b>	<b><u>9</u></b>
1.1.1 Vojenská dimenze bezpečnosti.....	9
1.1.2 Politická dimenze bezpečnosti.....	11
1.1.3 Ekonomická dimenze bezpečnosti .....	12
1.1.4 Environmentální dimenze bezpečnosti.....	13
1.1.5 Societální dimenze bezpečnosti.....	13
<b><u>1.2 Bezpečnost jako vědecká disciplína.....</u></b>	<b><u>15</u></b>
1.2.1 Charakteristika bezpečnostní vědy.....	16
1.2.2 Aktuální potřeba budování bezpečnostní vědy.....	16
<b><u>2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTNÍ ORIENTACE</u></b>	
<b><u>OBČANŮ.....</u></b>	<b><u>18</u></b>
<b><u>2.1 Pojem „orientace“ a jeho významy.....</u></b>	<b><u>20</u></b>
<b><u>2.2Bezpečnostní orientace občanů jako specifický druh sociální orientace.....</u></b>	<b><u>21</u></b>
<b><u>2.3Struktura a základní složky bezpečnostní orientace.....</u></b>	<b><u>21</u></b>
2.3.1Kognitivní složka bezpečnostní orientace.....	22
2.3.2Emocionální složka bezpečnostní orientace.....	23
2.3.3Hodnotící složka.....	25
<b><u>3. VLIV SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE NA FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍ</u></b>	
<b><u>ORIENTACE OBČANŮ.....</u></b>	<b><u>27</u></b>
<b><u>3.1 Funkce sociální komunikace.....</u></b>	<b><u>27</u></b>
<b><u>3.2Komunikace jako nástroj síly.....</u></b>	<b><u>31</u></b>
3.2.1Asertivita.....	31
3.2.2Intuice – vnitřní hlas.....	34
3.2.3Řeč těla – tichý komunikátor.....	36
3.2.4Iluze síly – pistole, spreje a další zbraně z bližšího pohledu.....	37
<b><u>3.3Pozitivní komunikace.....</u></b>	<b><u>38</u></b>

3.3.1Komunikační pohotovost.....	38
3.3.2Kognitivní přizpůsobování.....	39
3.3.3Zájem o druhého.....	40
<b>3.4Negativní a problémová komunikace.....</b>	<b>40</b>
3.4.1Kritika.....	41
3.4.2Konflikty.....	42
3.4.3Agresivita.....	42
3.4.4 Manipulace.....	44
<b>ZÁVĚR.....</b>	<b>45</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>46</b>
<b>ABSTRAKT.....</b>	<b>49</b>
<b>ABSTRACT.....</b>	<b>50</b>

## ÚVOD

Současná společnost si získala díky svým specifickým zvláštnostem spoustu nejrozmanitějších přívlastků. Kromě všech známých označení „postindustriální“, „postmoderní“, „informační“ společnost se objevují i některé další méně známé přirovnání. Jedno takové označení, které se snaží vystihnout podstatu současné společnosti, nabízí významný Německý sociolog Ulrich Beck, který označil společnost, ve které žijeme přívlastkem „riziková“.<sup>1</sup>

K volbě tématu funkce sociální komunikace v procesu formování bezpečnostní orientace mě vedlo několik skutečností. A to že si neuvědomujeme, že právě v tuto chvíli se ocitáme přímo v epicentru neviditelných nástrah a ohrožení této společnosti. Přítomnosti rizikové společnosti si začínáme uvědomovat, až když jsme my osobně, anebo naši nejbližší bezprostředně ohrožení, tak jako každým dnem rostoucí počet obětí nejrozumnějších forem násilí, terorizmu, kriminality, podvodů, či technologických havárií, přírodních katastrof apod.

V první části své práce se zabývám pojmem bezpečnost a způsoby jeho interpretování obecně, osvětluji základní pojmy a podávám základní přehled o společenských dimenzích bezpečnosti. Dále se zabývám charakteristikou bezpečnostní vědy a důvody potřeby budování bezpečnostní vědy.

V druhém kapitole se již zabývám charakteristikou bezpečnostní orientace občanů. Nejprve rozebírám pojem orientace obecně a dále bezpečnostní orientací jako specifický druh sociální komunikace, která je rozdělena do tří základních složek. V rámci této části předkládám současné struktury, tak jak vyplývají z dostupných zdrojů.

Závěrečná kapitola se týká funkce sociální komunikace v procesu formování bezpečnostní orientace občanů. Zde se zabývám komunikací jako nástrojem síly, pozitivní komunikací a negativní a problémovou komunikací.

Jestliže chce člověk jako jednotlivec, ale i celá lidská společnost přežít, musí se umět orientovat a musí být schopný účinně reagovat. Umět reagovat na určité

---

<sup>1</sup> MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: AZP 2005. 158 s. ISBN 80-8053-335-6.

nepředvídatelné nástrahy vyžaduje umění komunikace. Proto je význam komunikace v současné společnosti podstatný.

## **1. POJEM BEZPEČNOST A ZPŮSOBY JEHO INTERPRETOVÁNÍ**

Bezpečnost, stejně jako pojem riziko, je velmi frekventovaným pojmem. Mnohostrannost používání tohoto pojmu v rozmanitých, často protikladných vědních

oborech, jakými jsou např. politologie, genetika, sociologie, informatika, teologie, medicína, ekologie, vojenská strategie nebo kriminologie, způsobuje jeho eklektickou interpretaci. Od skončení studené války se podle D. Baldwina objevilo tolik nových definicí bezpečnosti, že někteří experti označili tento pojem za tak zidealizovaný (hodnotově zatížený) koncept, že žádný argument nemůže vést ke konsenzu v otázce jeho obsahu.<sup>2</sup>

Definice tak složitěho pojmu, jakým je bezpečnost, je velmi obtížná a podle R. Hooghiemstra žádný z dosavadních pokusů nikdy nevytvořil přesvědčivé a uspokojující paradigma bezpečnosti, která je často charakterizovaná jako “nejasný symbol” nebo slovo “s více významy”.<sup>3</sup> Bezpečnost se stává synonymem takových složitých psychologických jevů, jakými jsou např. “jistota”, “klid”, “pořádek”, “stabilita”, “ochrana”, “mír”, ale i “duševní harmonie”, “víra v Boha”, nebo “nirvána” ap.

Analogické těžkosti vznikají i při snaze vyjmenovat všechny vlastnosti druhových pojmů, nebo výčet jejich komponentů a funkcí. Z uvedeného důvodu K. Holcr a J. Erneker doporučují využít nejefektivnější způsob definování bezpečnosti prostřednictvím jejího protikladu – nebezpečí. Míru minimalizace nebezpečí (s tendencí k jeho eliminaci) vzpomínání autoři považují za bezpečnost. Bezpečnost je podle jejich názoru “skutečný, aktuální, reálný stav, jehož hodnota je vždy determinovaná charakterem nebezpečí na straně jedné a prostředky na jeho zadržení či odvrácení na straně druhé”.<sup>4</sup>

Definování bezpečnosti pomocí jejího protikladu není ojedinělým pokusem o vymezení podstaty tohoto složitěho pojmu. Klasickou definici bezpečnosti chápou jako absenci nebezpečí (hrozby, rizika) zformulovali ve svých koncepcích mnozí autoři např. Lippman, Singer, Wolfers, Moller atd. Podle Mollera bezpečnost v objektivním

---

<sup>2</sup> BALDWIN, D. 2001. The Concept of Security. In *The Marshall Center Papers*, No 3, April 2001.

<sup>3</sup> HOOGHIEMSTRA, R., 1995. Nová koncepce bezpečnosti. In *Doplňková příručka k referátom projektu národnej bezpečnosti*. Bratislava: SEZAV MO SR, 1995, str. 6-19.

<sup>4</sup> HOLCR, K., ERNEKER, J. 1997. Gnozeologická a spoločenská rovina konštituovania policajnej vedy. In *Policajná veda*. Šimovček, I. a kol., Bratislava: APZ 1997, s. 9–31.



významu znamená absenci rizik ohrožujících získané hodnoty a v subjektivním významu absenci strachu, že tyto hodnoty budou ohroženy.<sup>5</sup>

## **Základní společenské dimenze bezpečnosti**

Bezpečnost je součástí základních lidských potřeb, stává se společenským cílem, ideálem a hodnotou. Bezpečnost má zároveň výrazný emocionální, sociálně-psychologický, ale i společensko-politický rozměr. Je nejen součástí lidských pocitů (pocit bezpečí), vyjadřuje určitý stav společnosti, ale je zároveň i globálním existencionálním problémem lidské civilizace.

B. Moller inspirovaný multisektoriálním přístupem B. Buzana rozlišuje pět základních dimenzí bezpečnosti:

1. Vojenská dimenze (*The Military Dimension*)
2. Politická dimenze (*The Political Dimension*)
3. Ekonomická dimenze (*The Economic Dimension*)
4. Environmentální dimenze (*The Environmental Dimension*)
5. Societální (sociální) dimenze (*The Societal Dimension*)

Každá z uvedených dimenzí obsahuje relativně široký okruh bezpečnostních problémů, subjektů, institucí, činností, aktivit a vztahů. Kromě vzpomínaných dimenzí multidimenzionalita bezpečnosti umožňuje analyzovat i některé její další dimenze (vnější, vnitřní, subjektivní, objektivní, individuální, společenskou, lidskou, technologickou, kvantitativní, kvalitativní atd.). Vzhledem na široký tematický okruh jednotlivých dimenzí se soustředíme v následující analýze pouze na vybrané dimenze.

### **1.1.1 Vojenská dimenze bezpečnosti**

Vojenská dimenze bezpečnosti patří k těm oblastem, které jsou relativně nejvíce zmapované. V kontextu s vojenskou politikou státu tato dimenze zahrnuje různé vojenské i nevojenské subjekty, kromě ozbrojených sil i instituce vojensko-průmyslového komplexu a infrastruktury (vojenskou výrobu a výzkum). Součástí této

---

<sup>5</sup> MOLLER, B. 2001. Global, National, Societal and Human Security a General Discussion with a Case Study from the Middle East. In *Paper for the 4<sup>th</sup> Pan-European Conference at the University of Kent at Canterbury*, U.K., 8-10 September 2001.

dimenze je především soubor úkolů a opatření, souvisejících s přípravou státu na obranu země, který je obsažený ve vojenské strategii.

Vojenská strategie definuje, jakým způsobem budou ozbrojené síly organizované, řízené a použité v zájmu splnění jejich poslání, ustanovených ve strategických dokumentech státu. Vojenská strategie tvoří základ pro zpracování vojenské doktríny a dalších obecně závazných dokumentů a právních předpisů, které vymezují normativní hranice vojenské dimenze bezpečnosti, rozsah a šířku kompetencí jednotlivých subjektů. Úroveň bezpečnosti je odvozená od míry, síly nebo aktuálnosti vojenské hrozby nebo přímého použití ozbrojených sil zvenčí.

Rozhodující složkou vojenské dimenze jsou ozbrojené síly, které mají prvořadou zodpovědnost za obranu a bezpečnost státu. Vojenská strategie definuje způsobilost, složení, výcvik, udržování a připravenost ozbrojených sil. Cílem je vybudovat relativně malé, ale vysoce kvalitní, přiměřeně vyzbrojené a velmi dobře vycvičené síly, schopné integrovat se do kolektivních obranných mechanismů NATO. Tyto síly musí být schopné zpočátku samostatně a později ve spolupráci s NATO, bránit suverenitu státu nebo jeho spojenců před přímými vojenskými nebo nevojenskými ohroženími. Působení ozbrojených sil v tzv. “postválečném období” je zaměřené na omezenou intervenci (z hlediska cílů i rozsahu) v podobě humanitární peacekeepingové nebo peacemakingové operace.<sup>6</sup>

V rámci této dimenze dochází často k překrývání pojmů “bezpečnost” a “obrana”. Bezpečnost státu je zpravidla organizovaná v systému “národní obrany”, jejíž funkcí je zachovat územní celistvost a politickou nezávislost národa před vnější agresí. Realizace úkolů, v rámci vojenské dimenze zajišťování bezpečnosti, je proto v kompetenci ministerstva obrany. V rámci NATO však v současnosti dochází k rozsáhlé diskuzi o budování způsobilostí NATO po Istabulském summitu (2004). Summit NATO v Istanbulu např. přišel s iniciativou spolupráce (*Istanbul Cooperation Initiative*), která nabízí praktickou bezpečnostní spolupráci širokému spektru zemí. Iniciativa za tzv. širší střední východ (*Grater Middle East Initiative*) plánuje přispět k budování způsobilosti v boji proti terorismu, kontrole šíření zbraní hromadného ničení a pašování zbraní.

---

<sup>6</sup> POLONSKÝ, D. 2003. K vybraným aspektom profesionalizácie ozbrojených síl. In *Sociológia*, roč. 35, č. 5, 2003, s. 465-479.

### 1.1.2 Politická dimenze bezpečnosti

Ze všeobecné charakteristiky politiky jako procesu, ve kterém lidé s odlišnými názory a zájmy dosahují kolektivní a závazná rozhodnutí, vyplývá i všeobecný rámec, ve kterém se v moderní společnosti realizují i rozhodnutí v oblasti zajišťování bezpečnosti. Pokud vnímáme stát jako nástroj politiky je logické, že i zajišťování bezpečnosti státu musí mít svou specifickou politickou dimenzi nejen v rámci daného státu, ale i vůči okolním státům a mezinárodnímu společenství. Politika státu musí obsahovat i bezpečnostní koncepci a soubor státních opatření k zajištění vnitřní i vnější bezpečnosti státu, které jsou souhrnně vyjádřené v bezpečnostní politice.

Bezpečnostní politika je nejjobecnější a vrcholný program státu, nebo seskupení států, v oblasti obhajoby a obrany národních zájmů. Je zpravidla stanovená na základě definice národních zájmů, analýzy bezpečnostního prostředí a klasifikace hrozeb, rizik a mezinárodních závazků, přičemž věnuje pozornost jak vnitřní, tak i vnější bezpečnosti.<sup>7</sup> Bezpečnostní politika v současnosti už není výlučnou doménou národního státu, ale je to bezpečnostní politika mezinárodních celků, viz např. Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie.

Obsahem politické dimenze bezpečnosti je způsobilost státu, koalice realizovat vnější a vnitřní bezpečnostní politiku, s cílem prosazovat konkrétní bezpečnostní zájmy a cíle. Vzhledem ke zkoumání vymezené politické dimenze bezpečnosti je potřebné zdůraznit, že bezpečnostní politika nevyčerpává obsah této dimenze, který je mnohem širší. Zahrnuje kromě oficiální politiky a definování oficiálních bezpečnostních zájmů i celou řadu neoficiálních, nestátních aktérů a jejich politické zájmy a cíle. Do této dimenze taktéž patří různorodé ideologické koncepce, politické (parlamentní i mimoparlamentní) subjekty, politické strany, jednotlivci atd.

Důležitou součástí politické dimenze bezpečnosti v demokratické společnosti je i tzv. “demokratická bezpečnost”. R. Pawera ukazuje na příkladu EU dva základní aspekty demokratické bezpečnosti. Prvním aspektem je obhajoba participační formy vlády ve vlastním státě. Druhým je podpora rozšiřování této metody do jiných státních

---

<sup>7</sup> FRANK, L. 2003. Bezpečnostní politika. In *Česká bezpečnostní terminologie (výklad základních pojmů)* Zeman, P. (ed.), Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2003, s. 112 – 117.

útvárů. Takováto “univerzalizace” demokracie podle něho upoutává hlavní pozornost v nejrůznějších diskusích o bezpečnosti.<sup>8</sup>

### 1.1.3 Ekonomická dimenze bezpečnosti

Ekonomika tvoří základ společenského a duchovního života a v konečném důsledku determinuje způsobilost státu realizovat bezpečnostní opatření. Z uvedeného důvodu ekonomická dimenze bezpečnosti získává velmi široký celospolečenský rozměr, který se dotýká nejen strategických státních podniků, ale i soukromého sektoru a v konečném důsledku i každého občana, který je jako plátce daní finančně zainteresovaný na tvorbě bezpečnostního systému státu. Tato dimenze zahrnuje široké spektrum energetických, hospodářských, makroekonomických, finančních a investičních potenciálů, včetně takových faktorů jakými jsou hospodářský růst, konkurenceschopnost, surovinová dostatečnost, infrastruktura, měnová stabilita, úroveň zadluženosti atd.

V období zvyšující se úlohy ekonomiky a financí v životě společnosti se ekonomická dimenze bezpečnosti stává synonymem společenského dobra, které poskytuje výhody všem členům bezpečnosti. Důležitým faktorem této dimenze je taktéž výška státního rozpočtu, který je určen na fungování jednotlivých bezpečnostních složek státu (armáda, policie, zpravodajské služby a ostatní požární a záchranné sbory). Ekonomická bezpečnost je definovaná jako stav, ve kterém ekonomika daného objektu (stát, koalice ap.) není ohrožená hrozbami, které výrazně snižují její výkonnost, potřebnou pro zajištění obranných kapacit, sociálního smíru a konkurenceschopnosti objektů i jeho jednotlivých složek (jednotlivých firem) na vnitřních a vnějších trzích.<sup>9</sup>

Autoři publikace “Postavenie SR v bezpečnostnej architektúre Európy” poukazují na skutečnost, že ekonomická bezpečnost obsahuje celý kvalitativní komplex ekonomiky, který vytváří předpoklady stupně realizace bezpečnostní účinnosti. V současnosti se Evropa noří stále více do vědecko-technické propasti, primárně v realizaci vlastní bezpečnostní strategie. Z uvedeného důvodu, podle názoru vzpomínaných autorů, vystupují do popředí dva důležité aspekty ekonomické bezpečnosti: špičkové technologie a ekonomika soutěživosti.

<sup>8</sup> PAWERA, R. 2004. Nový pohľad na bezpečnosť v EÚ. In *Policajná teória a prax*, roč. XII, č. 3, 2004, s. 61-77.

<sup>9</sup> MAREŠ, M. 2003. Ekonomická bezpečnost. In *Česká bezpečnostní terminologie (výklad základních pojmů)*. Zeman, P. a kol., Brno: Vojenská akademie v Brně, 2003, s. 23-25.

K prvnímu aspektu se vztahuje především technologická špionáž, zaměřená na využití vysoce výkonné informační techniky. Dimenze soutěživosti z hlediska ekonomické bezpečnosti předpokládá příčinný vztah mezi hospodářským poklesem a erozí bezpečnosti. Úsilí o hospodářskou a technologickou dominanci bude hnací silou nového soutěžení, což se projeví ve vnitřní i vnější bezpečnosti státu.

#### **1.1.4 Environmentální dimenze bezpečnosti**

Environmentální (ekologická) dimenze bezpečnosti se spojuje s problematikou ochrany životního prostředí. Tato dimenze získala výrazný rozměr na přelomu 80. a 90. let především v souvislosti s mnohými ekologickými katastrofami a haváriemi, které posunuly dosavadní úvahy o klasické vojenské bezpečnosti novým směrem. Ekologická bezpečnost je definovaná jako stav, kdy lidská společnost a ekologický systém na sebe vzájemně působí trvale udržitelným způsobem, jednotlivci mají dostatečný přístup ke všem přírodním zdrojům a existují mechanismy na zvládnutí krizí a konfliktů přímo, nebo nepřímo spojených se životním prostředím.<sup>10</sup>

Ekologická dimenze zahrnuje výrazný posun etického diskursu o problematice bezpečnosti, z antropocentrické roviny směrem k širším ekologickým sférám. V tomto přístupu je člověk chápán jako neodmyslitelná součást biosféry a ochrana životního prostředí je primární podmínkou jeho přežití. V průběhu 90. let se koncept „*udržitelného rozvoje*“ (*sustainable development*) stal dominantním modelem společenského rozvoje. Udržitelný rozvoj je jednou z klíčových priorit lokální, regionální, národní i nadnárodní politiky.<sup>11</sup> Tento koncept se stal všeobecně známým v roce 1987, díky Světové komisi pro životní prostředí a rozvoj. Udržitelný rozvoj byl definovaný jako rozvoj, který dokáže uspokojit potřeby současnosti bez omezení možnosti budoucích generací uspokojit jejich potřeby.<sup>12</sup> Udržitelný rozvoj je chápán většinou jako trojdimenzionální koncept (ekonomická, ekologická, sociální dimenze), přičemž vzpomínané úrovně spolu úzce souvisí a navzájem se ovlivňují.

#### **1.1.5 Societální dimenze bezpečnosti**

<sup>10</sup> KHOL, R. et al. 2002. Evropská bezpečnostní a obranná politika – národní perspektívy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002.

<sup>11</sup> BERGER-SCHMITT R., NOLL, H. 2000. Conceptual Framework and Structure of a European System of Social Indicators. In *EuReporting Working Paper* No. 9. Mannheim 2000.

<sup>12</sup> WCED 1987

Pojem societální (sociální) dimenze bezpečnosti poprvé použil B. Buzan ve svém pěti *dimenzinálním*, resp. pěti “*sektorovém*” modelu. Určité modifikace této koncepce naznačuje O. Waever, který societální dimenzi považuje nejen za jeden z pěti sektorů bezpečnosti státu, ale zároveň ji považuje za duální bezpečnost vůči tzv. “státní bezpečnosti” (*state security*). Rozdíl mezi státní a societální bezpečností vidí v tom, že zatímco státní bezpečnost obsahuje úkoly zaměřené na eliminaci hrozeb vůči suverenitě státu, societální bezpečnost se koncentruje na hrozby vůči *sociální identitě*.<sup>13</sup> Oba autoři se shodují v tom, že *identita je základem přežití společnosti*. Sociální identitu tvoří především jazyk, náboženství, vlastní historie, tradice, kultura, zvyky, společné hodnoty ap. Pokud jakákoliv sociální skupina nebo společnost ztratí svoji identitu, přestane existovat.

Je velmi mnoho faktorů, které mohou ohrozit societální bezpečnost. Pokud jsou podle B. Buzana zakázané instituce, které umožňují reprodukci jazyka a kultury, výrazně se omezí možnost transmise společenské identity z jedné generace na druhou.<sup>14</sup> Z uvedeného důvodu se B. Buzan domnívá, že societální bezpečnost jakéhokoliv společenství, včetně sociálních skupin, ohrožují nejen vojenské hrozby (např. fyzická likvidace členů skupiny), ale i nevojenská ohrožení jako např. odumírání vlastního jazyka a náboženských obřadů.

Kromě uvedené prezentace sociální dimenzi bezpečnosti můžeme analyzovat i v kontextu mechanismů, institucí a prostředků *sociální ochrany*, resp. *sociální bezpečnosti*. Sociální bezpečnost odkrývá množství dalších úrovní a segmentů sociální dimenze bezpečnosti. Systém sociální ochrany v SR se například dělí na zdravotní péči a sociální pojištění (pojištění pro stáří, invaliditu, pro pozůstalé, pro nemoc a mateřství; doplňkové důchodové pojištění; pojištění pro nezaměstnané); státní sociální podporu (peněžní dávky především pro rodiny); sociální pomoc (peněžní i věcné dávky poskytované občanům státní správou); pracovní úrazy a nemoci z povolání.<sup>15</sup>

---

<sup>13</sup> Waever, 1993

<sup>14</sup> BUZAN, B., WAEVER, O., and de WILDE, J. 1998. *Security. A New Framework For Analysis*. London: Boulder/Lynne Rienner, 1998.

<sup>15</sup> BEDNÁRIK, R. 2001. *Porovnávacie tabuľky sociálnej ochrany*. Bratislava: VÚPSVR, 2001.

## 1.2 Bezpečnost jako vědecká disciplína

Každá vědní disciplína je definována svým předmětem. Předmět vědních disciplín se liší různým výsekem reality (fyzikální, biologická, sociální, psychická, bezpečnostní), obecností, abstraktností (filozofie, mineralogie), časem (historie, archeologie, prognostika), dichotomií struktury a procesu (vzdělávání, výchova; rodina). Vývoj vědních disciplín a nárůst poznatků a nové metodologické postupy vedou k novým disciplínám, nové vědní disciplíny vznikají také na hranicích mezi různými vědními disciplínami (hraniční disciplíny) anebo nová vědní disciplína začne „krystalizovat“ kolem určitého problému, který vyhraněně nespadá do žádné vědní disciplíny. K tomuto zárodečnému „bodu krystalizace“ vedou dvě cesty, jednou je imanentní vývoj jedné či více disciplín, které dospějí k tomuto bodu, druhou cestou vychází z řešení problému, který vyplyne z praxe, z vývoje společnosti.

Úvahy o bezpečnosti a z toho plynoucí praktická opatření a jednání jsou součástí lidské historie od raných počátků lidstva. Tyto úvahy vždy korespondovaly s dosaženou technologickou a materiální úrovní a s úrovní poznání. Úroveň bezpečnostní reflexe jinými slovy odpovídala svou úrovní společnosti jako celku. Ve společnosti s chladnými zbraněmi bezpečnostní reflexe odpovídala tomuto stavu. Vývoj civilizace však znamenal postupné propojování dříve samostatných sociokulturních entit, vývoj jednotlivých dimenzí a segmentů společnosti, které se vzájemně ovlivňují, nárůst diferenciací a obrovský nárůst informačních toků a komunikačních kanálů. Nesmírná komplexita planetární civilizace i jednotlivých společenských systémů a přesouvání do virtuální reality posouvá úvahy o bezpečnosti zcela jinam. Co je větším rizikem pro dnešní společnost kopí, kulomet či počítačový vir? Vývoj společnosti vede úvahy o bezpečnosti od materiálně-mechanické roviny skutečnosti do roviny vztahů subsystémů a skrytých-potenciálních a latentních dimenzí reality a do roviny informačních systémů. Dosažený reálný stav společnosti a civilizace si vynucuje, a úroveň relevantních disciplín umožňuje, budování bezpečnostní vědy jako vědy pracující s riziky civilizačního vývoje v celé jeho vertikální a horizontální struktuře.

Budování bezpečnostní vědy je podle Petra Saka<sup>16</sup> nezbytnou reakcí na vývoj lidské civilizace a moderní společnosti. Samotný vývoj lidské civilizace a moderní společnosti dospěl do situace, kdy v sobě imanentně obsahuje výrazná rizika své další

<sup>16</sup> SAK, P. *Bezpečnostní věda – důsledek vývoje civilizace*. Referát připravený pro konferenci European Police Science and Research Conference 2004, Praha.

existence a ve své reprodukci roztáčí spirálu svého ohrožení. Planetarizace civilizace a globalizace jejich subsystémů dospěla do takového stádia, že zabývat se pouze bezpečností některých segmentů či rovin civilizace a moderní společnosti je nedostatečné. Vývoj dozrál k holistickému či celostnímu chápání bezpečnostního faktoru.

Civilizace dospívá do stadia vývoje, kdy planetární civilizace se stává prvotní existenční rovinou pro jednotlivé moderní společnosti. Teprve na základě existující planetární civilizace se bude rozvíjet a reprodukovat jednotlivá společnost. Základní rovinou její existence bude fungující planetární civilizace a proto bezpečnost společnosti je odvislá od planetární civilizační bezpečnosti.

### **1.2.1 Charakteristika bezpečnostní vědy**

Bezpečnostní věda se zabývá ohrožením a riziky pro existenci systému a naplňování jeho funkcí. Bezpečnostní věda rozpracovává obecnou teorii bezpečnosti systému, analyticky vyhledává rizika a zpracovává koncepce odstraňující či snižující bezpečnostní rizika systému. Definovaným systémem může být lidská civilizace, stát atd. Bezpečnost systému není identická s bezpečností jednotlivých prvků, které ho tvoří.

Bezpečnost české společnosti není součtem bezpečnosti jejich občanů. Pro vysvětlení si vezměme příklad predátora např. vlka ve vztahu ke společenství srnčí zvěře či lva ve vztahu ke společenství antilop. Zatímco pro jedince tvořící stádo je predátor jednoznačným existenčním ohrožením, pro celé společenství je predátor funkční z hlediska např. genetické selekce anebo jen likvidace starých a nemocných jedinců.

### **1.2.2 Aktuální potřeba budování bezpečnostní vědy**

- růst komplexity společenských systémů (provázanost různých dimenzí, subsystémů, počtu prvků)
- nahrazování sociokulturní diverzity sociálních entit univerzální planetární entitou. Globalizací či planetarizací byl zahájen proces snižování diverzity sociálních entit, čímž se zvyšuje riziko ohrožení lidské civilizace. Čím větší diverzita a pluralita sociálních entit, tím krizový vývoj jedné z nich, s jejím případným zánikem, je z hlediska lidské civilizace menším ohrožením. Fatální chyba v jedné z mnoha entit



může znamenat její zánik, tatáž fatální chyba v jediné planetární civilizaci může znamenat konec lidské civilizace.

- technologický rozvoj zbraňových systémů s planetárním dopadem. Technologický vývoj v oblasti zbrání a zbraňových systémů dosáhl takové úrovně, že samotná jejich existence je rizikem pro lidskou civilizaci.
- trvalým rizikem pro lidstvo a planetu nejsou pouze zbraňové systémy, ale celý technologický vývoj lidské civilizace. Můžeme mluvit nejen o životním způsobu člověka, ale i životním způsobu společnosti, který je tvořen činnostmi přesahujícími dimenzi jedince. Současný způsob života moderní společnosti je „životu nebezpečný“. Problémem je jeho stálé rozšiřování na další společnosti. Variantou je rozvoj společnosti na bázi „trvale udržitelného rozvoje“.
- obrovský posun lidstva v účinnosti nových zbraňových systémů není provázen pozitivním posunem v mravním a duchovním vývoji lidstva a jeho politických elit.
- dopad průmyslové výroby a dalších zásahů do přírody na planetární životní prostředí s možnými katastrofálními důsledky.
- destrukce a konstrukce časoprostoru lidské civilizace. Vznik a utváření kyberprostoru a interakce mezi virtuální realitou a přirozeným světem kvalitativně ovlivní přirozený svět. Dojde k destrukci a rekonstrukci časoprostoru. Prostor a temporalita kyberprostoru se zpětně promítnou do časoprostoru přirozeného světa.
- terorismus, především mezinárodní.
- prorůstání organizovaného zločinu politickým systémem až k případné privatizaci státu organizovaným zločinem.
- stírání hranic mezi světem organizovaného zločinu a světem politického establishmentu posiluje sociální mechanismy politického výběru, který umožňují výběr sociálních deprivantů<sup>17</sup> do politických funkcí. Proces negativní selekce do funkcí při vertikálním pohybu na mocenské ose představuje společenské a civilizační riziko, úměrně moci a možnosti, o jakých zbraňových systémech může politik rozhodovat.
- stírání hranic mezi černou, šedou a normální ekonomikou.
- globalizace organizovaného zločinu.

---

<sup>17</sup> DRTILOVÁ, J., KOHOULÍK, F.: Vzpouza deprivantů. Praha, Makropulos 1996

- rozplývání relevance či evoluční civilizační validity stávajícího politického demokratického systému. V evoluci civilizace politický systém odpovídal danému stupni civilizačního vývoje. Politické uspořádání bylo vybalancované v dynamické rovnováze s ostatními subsystemy společenského systému. Vývojem jednotlivých subsystemů a celkového systému se politický systém vzdaloval dynamické rovnováze a byl nahrazen relevantnějším, více odpovídajícím novému uspořádání systému. Teokracie, monarchie, demokracie ..., vždy lépe odpovídaly aktuálním společenským podmínkám. Také systém parlamentní demokracie odpovídal evolučním požadavkům společenského systému. V současnosti však tradiční forma politické demokracie stále méně vyhovuje společnosti směřující k novému typu společenského uspořádání charakterizovanému přívlastky jako informační, postmoderní či postindustriální společnost.

## **2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTNÍ ORIENTACE OBČANŮ**

Slovo „bezpečnost“ patří k nejčastěji skloňovaným termínům v diskusi o současných mezinárodních vztazích. Je používáno v nejrůznějších souvislostech. Mnohá vymezení bezpečnosti jsou navíc úzce svázána s velmi specifickým kulturním a historickým kontextem. Výraz „bezpečnost“ byl a dodnes je charakterizován jako „dvoznačný symbol“ či jako „slovo s mnoha významy“. V diskusi na téma definice bezpečnosti se tedy musíme spokojit s několika základními formulacemi, přičemž je třeba brát v úvahu skutečnost, že vymezit bezpečnost nějakým univerzálním a vyčerpávajícím způsobem je zatím prakticky nemožné.

Podle většiny autorů můžeme bezpečnost definovat jako stav absence vojenského ohrožení nebo tímto termínem pojmenovat takové sociálně-politické prostředí, v němž je zajištěna obrana před přímým ohrožením, případně může být existujícími prostředky eliminována jakákoliv nepřímá hrozba spojená s důsledky vnějších krizových poměrů pro bezpečnost státu či národa.

### **Vymezení pojmu bezpečnost v zahraničí:**

- USA – jde o stav, v němž je zajištěna spolehlivá ochrana dlouhodobě pěstovaných hodnot: přežití a perspektiva státu, jeho nezávislost, trvalý rozvoj a životy jeho občanů.

- Kanada – kanadská politologická literatura spatřuje pod pojmem „bezpečnost“ situaci, v níž nepůsobí žádné bezpečnostní riziko, jež by významně ovlivňovalo základní funkce systému a vyžadovalo adekvátní reakci. Je to stav, v němž nehrozí žádný vojenský útok nebo nátlak ani vnitřní destabilizace nebo eroze politických, ekonomických či sociálních hodnot, které jsou podstatné pro kvalitu života v Kanadě.
- Německo – také v německém pojetí se při vymezení obsahu pojmu „bezpečnost“ klade důraz na zajištění obrany společně sdílených hodnot nejen proti vnějšímu, ale i vnitřnímu ohrožení.
- Francie – zde je bezpečnost definována širší formou: jako „stav klidu, v němž nehrozí žádné nebezpečí“. Na bezpečnost je pohlíženo jako na velmi proměnlivý jev, který je do značné míry závislý jak na vnějších vlivech, tak na důraznosti vnitřní politiky státu.
- Švýcarsko – L. F. Carrel rozumí pod tímto pojmem také takové mezinárodní poměry, v nichž může být jakákoliv potenciální hrozba předem eliminována a případně odvrácena cestou kooperace a poskytováním pomoci a jednotlivé země přispívají k všeobecnému zajištění existence a trvale udržitelného rozvoje nejrůznějšími formami vnitřně a mezinárodně koordinovaných politických, ekologických a jiných aktivit a humanitárních akcí.

To co bylo řečeno, snad postačí k tomu, abychom si uvědomili, jak je obsah pojmu „bezpečnost“ v dnešním světě interpretován. To ovšem neznamená, že faktickému rozsahu a míře objektivně existujícího bezpečnostního rizika vždy odpovídá také vnímání tohoto rizika ze strany různých subjektů. To platí jak pro jednotlivce a sociální skupiny, tak pro politické organizace. To, co je dnes v teoretické sféře považováno za vážné kroky ohrožující bezpečnost států, národů, lidstva a člověka (porušování lidských práv a svobod, proliferace jaderných zbraní a materiálů apod.), je mnohými z nich přímo trestuhodně ignorováno či bagatelizováno. Pocity jistoty či naopak ohrožení nejsou totiž nikdy dány jen stavem ekologických poměrů nebo zhoršující se situací v oblasti mezinárodněpolitických nebo vnitřních (sociálně-politických, ekonomických a jiných) vztahů či ve sféře struktur, v nichž se tyto vztahy organizují (objektivní bezpečnost), ale jsou především výsledkem reflexe těchto stavů a hodnocení jejich relevance ve vztahu k bezpečnosti z pozice toho či onoho subjektu (subjektivní bezpečnost).

Navzdory všeobecně akceptovanému významu orientace v životě člověka i lidské společnosti, problematika „bezpečnostní orientace“ není v současné sociologické a bezpečnostní teorii adekvátně rozpracována. Samotný pojem „bezpečnostní orientace“ na rozdíl od jiných typů orientací (např. náboženské, politické, ekonomické atd.) je v odporné terminologii téměř neznámým pojmem.<sup>18</sup>

## 2.1 Pojem „orientace“ a jeho významy

S příchodem rizikové společnosti se začal najednou častěji objevovat v médiích, zahraniční politice, vojensko-odborné terminologii, či policejní praxi pojem „bezpečnostní orientace“. I když jde o frekventovaný pojem při jeho podrobnějším zkoumání, narážíme na různé překážky, které komplikují jeho jednoznačný vědecký smysl. V první řadě samotný pojem orientace je velmi široký, mnohoznačný a ve všeobecnosti má několik významů:

- Umístění v prostoru vzhledem k světovým stranám;
- Schopnost určit polohu; schopnost vyznat se např. v krajině;
- Směr, usměrnění, přesvědčení;
- Zaujmutí stanoviska, ale i přehled, informovanost;

S pokusy o všestrannější použití pojmu bezpečnostní orientace se setkáváme v některých zahraničních policejně-bezpečnostních studiích. Bezpečnostní orientace je v nich prezentována v nejvšeobecnějším a nejširším významu, jako *orientace člověka v bezpečnostním prostředí* a v různých bezpečnostních studiích doma i na veřejnosti. Úlohou bezpečnostních orgánů (především policie) je napomáhat lidem v této orientaci. Proto v zahraničí existují různé policejně-bezpečnostní programy a aktivity, zaměřené na prevenci kriminality, jako např. „Crime prevention and public safety orientation“, respektive spolupráce s občany, rozšířené např. v USA pod názvem „Community policing“.

Bezpečnostní orientace je velmi komplexní a komplikovaný proces, který má nejen vnější, globální (makrosociální), ale i vnitřní, individuální

---

<sup>18</sup> MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: AZP, 2005. 156 s. ISBN: 80-8054-335-6.

(mikrosociální) rozměr. Tuto skutečnost potvrzují i výzkumy veřejného mínění, v kterých občané jednoznačně projevují větší obavy z tzv. „interních zdrojů ohrožení“, než obavy, které by mohli přijít z venku.

## 2.2 Bezpečnostní orientace občanů jako specifický druh sociální orientace

Sociologie rozlišuje různé typy „sociálních orientací“ a v jejich zájmu důkladné empirické analýzy se zároveň usiluje operacionalizovat jejich obsah. V odborné sociologické terminologii a výzkumné praxi se setkáváme s nejrůznějšími pojmy přívlastku „orientace“, například „socioekonomická orientace“, „politická orientace“, „náboženská orientace“, „hodnotová orientace“, anebo „sexuální orientace“.

V sociologii existuje spousta výzkumů, zabývajících se poznáváním hodnot a „hodnotových orientací“. Navzdory mnohým teoreticko-metodickým problémům při zkoumání hodnotových orientací a neshodám při definování podstaty toho co hodnotová orientace je, většina autorů ji zpravidla chápe jako souhrn postojů jedince k nejrůznějším kvalitám skutečnosti, které představují pro něho určité hodnoty.<sup>19</sup>

## 2.3 Struktura a základní složky bezpečnostní orientace

Bezpečnostní orientace, tak jako vzpomínané druhy sociálních orientací, je specifickým subjekto-objektovým vztahem, který je základem při utváření primární formy existence bezpečnosti, bezpečnosti jako psychického stavu, individuálního pocitu a kvality života. Smyslem bezpečnosti je nejen život bez strachu a obav o vlastní existenci, ale i zajištění plnohodnotné kvality života, která symbolizuje velmi široký pojem různorodých materiálních a duchovních fenoménů.

Při analýze bezpečnostní orientace je prakticky nemožné uskutečnit vyčerpávající inventarizaci všeho toho, na co se člověk orientuje při zajišťování vlastní bezpečnosti. O moc důležitější než zjistit „na co“ se daný subjekt orientuje při utváření pocitu bezpečí, je zjistit „na základě čeho“ se orientuje. Podle T. Parsona orientace lidí má tři základní složky:

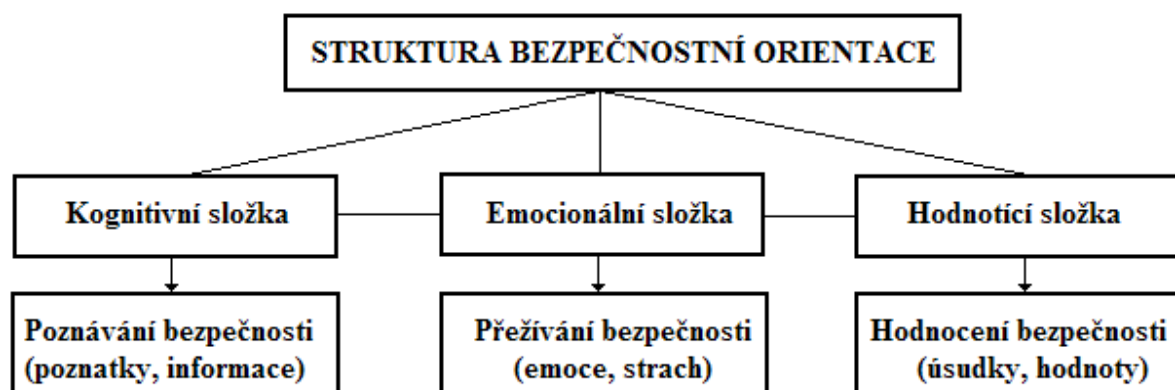
- **Kognitivní:** zahrnuje poznání faktorů situace s alternativami úsudků o tom, čím objekty jsou anebo co znamenají,
- **Emocionální:** vyjadřuje emocionální vztah k objektům přání je získat;

<sup>19</sup> VLÁČIL, J. K pojetí hodnot v psychologii a sociologii, in: Čs. psychologie, 1, 1977, 72-85

- **Hodnotící:** integruje předcházející dva aspekty, představuje uspořádaný výběr mezi alternativami podle určitého hodnotového standardu.<sup>20</sup>

Ve struktuře bezpečnostní orientace můžeme také identifikovat všechny tři uvedené složky, viz obrázek č. 1

### Struktura bezpečnostní orientace



Obrázek č. 1

Uvedené složky neexistují izolovaně jako samostatné, nezávislé procesy, ale jsou součástí jednotného celku, vzájemně se prolínají a doplňují.

#### 2.3.1 Kognitivní složka bezpečnostní orientace

Kognitivní složka bezpečnostní orientace obsahuje systém relevantních poznatků a informací, které jsou nezbytné pro správnou orientaci subjektu v bezpečnostním prostředí. Jsou to informace o bezpečnostních institucích a jejich činnostech, bezpečnostních rizicích a možnostech ochrany. Kromě uvedeného systému poznatku patří do této složky i to, jaký má mediální vliv dopad na chápání bezpečnostní reality.

Zprostředkovatelem bezpečnostních informací mohou být různorodé politické a bezpečnostní instituce (např. parlament, policie, armáda), ale také mnohé další veřejnoprávní instituce, organizace a masové komunikační prostředky jako média.

V moderní společnosti je bezpečnost a orientace v bezpečnostním prostředí důležitější než jakákoliv jiná společenská sféra života objektem velmi sugestivního mediálního působení. Mediální zprávy chtějí zaujmout, šokovat a připoutat k sobě co nejširší okruh čtenelů a diváků. Tomu odpovídá i výběr bezpečnostních informací,

<sup>20</sup> PARSONS, T. 1951. The social systém. Glencoe, III.: Free Press, 1951.

volba jejich obsahu a způsob i forma jejich zařazování do sociální komunikace. Krvavé reklamní upoutávky jsou osvědčeným způsobem, jak zvýšit sledovanost televize a návštěvnost filmových představení. Válka a násilí jsou vděčnými tématy, která vždy dokážou připoutat široký okruh čitateľů a diváků.

Trendem žurnalistické práce v rizikové společnosti se proto stává tzv. „živé válečné zpravodajství“ a poskytování informací „on-line“ (přimo z bojiště). V průběhu války v Perském zálivu sledovali diváci na celém světě díky CNN poprvé v historii „válku v přímém přenose“. Vojenští specialisti předváděli dokonalou prezentaci zbraňových systémů. Diváci sledovali oslnivé exploze a světelné efekty laserem řízených „inteligentních bomb“, které přesně podle plánu ničili stanovené cíle. To vše se odehrávalo bez záběrů na těla mrtvých a zraněných obětí. Odborníci zhodnotili toto zpravodajství jako perfektní ukázkou public relations a dokonalou iluzi „války jako videohry zbavené skutečného utrpení“.

V důsledku intenzivního mediálního tlaku vzniká v rizikové společnosti nová „virtuální bezpečnostní realita“ ve které lidé ztrácejí kontakt s reálnou skutečností. Například děti považují akční bojové scény za nevinou zábavu a součást virtuální hry. Právě příčinou masmédií se mladí lidé domnívají, že násilí je samozřejmostí a zvykají si na to, jako na určitou společenskou normu. Odtud, je už jen krok k tomu, aby začali násilí ve svém životě páchat i sami.<sup>21</sup>

### **2.3.2 Emocionální složka bezpečnostní orientace**

Emoce jsou v běžném životě významově ztotožňované s pojmem cit a označují zvláštní způsoby prožívání takových stavů, jakými jsou radost, smutek, závist, hněv, klid, jistota, ale také strach, obava, panika, hrůza atd. Emoce představují podstatnou složku v psychologické regulaci lidské činnosti, tzv. organizují vnitřní dynamiku psychiky do jednotně fungujícího celku. Emoce integrují poznávací, hodnotící i motivační složku lidského chování do jednotného celku „prožívání“.

Člověk prožívá bezpečnost, resp. její opak „nebezpečnost“ (nejrozšířenější bezpečnostní stavy a nebezpečné situace) stejně jako jiné společenské stavy a situace. Mnohé druhy afektivního, kolektivního bezpečnostního chování negativně působí na fungování celého bezpečnostního systému. Typickým příkladem afektivního

---

<sup>21</sup> ONDREJKOVIČ, P. et al. 2000. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 270 s. ISBN 80-224-0616-3.

emocionálního bezpečnostního chování je *davové chování a panika*, např. unikající dav z místa teroristického útoku, ale i *masová hysterie* při fámách o finančních problémech bankovních institucí, spojená například s hromadným výběrem peněžních vkladů. Jakmile v krizových situacích chybí obvyklá regulace chování, vzniká tzv. „kolektivní chování“, které je neregulovatelné, proměnlivé, spontánní a sociálně nebezpečné. Společensky nebezpečné mohou být nejen různé projevy paniky, masové hysterie, ale i fámy a mnohé dezinformace, které jsou bohužel součástí každodenního bezpečnostního chování. Jejich nebezpečí spočívá ve spontánnosti a nepředvídatelnosti lidského chování v krizových situacích. Různí lidé se za těchto okolností chovají různým způsobem, např. ve vztahu k majetku, k osobnímu ohrožení a k ostatním spoluobčanům. Přestrašení lidé často šíří fámy, aby odůvodnili svůj strach, viz tabulka č. 1.

#### Klasifikace forem kolektivního chování na základě dominantní emoce

Typ kolektivního chování	Dominantní emoce		
	Strach	Nepřátelství	Radost
<b>Davové chování</b>	Panika, davový teror, davová hrůza, davové zděšení	Lynčující, násilnické, ničící, útočné davy, davové protesty, vzpoury, akce vzdoru	Extatické, oslavné, euforické, bavící se davy
<b>Masové chování</b>	Skutečné nebezpečí: revoluční situace, eko-hysterie atd. Zdánlivé nebezpečí: masová hysterie	masové hanobení masové nepokoje masové vzpoury	móda, mánie, koníčky, boomy, životní styly

Tabulka č. 1

Z uvedených emocí má na bezpečnostní orientaci nepochybně nejsilnější vliv strach. Strach, jako forma reakce jedince na pociťované riziko viktimizace v sobě zahrnuje emocionální a někdy i fyziologickou reakci na subjektivně vnímané (skutečné i domnělé) nebezpečí. Funkcí strachu ve spojení s únikovou reakcí je ochrana



před nebezpečím. Menší formou strachu je obava, naopak silnějším projevem je hrůza anebo zděšení.

Právě na fenoménu lidského strachu je založený celý princip fungování současného mezinárodního terorizmu. Nakonec původní význam latinského slova „terror“ znamená „strach“, „hrůzu“, resp. „terrere“ ve významu „vyděsit“, „vystrašit“. Nejsilnější zbraní terorizmu je šíření strachu mezi obyvateli o vlastní život, zdraví, majetek, svobodnou existenci, ale i obav o svoji rodinu, bližší, či vzdálenější komunitu.

Vzhledem na zvláštnosti rizikové společnosti získává strach i jiný význam a funkci v lidském chování. Strach se stává vhodným obchodním artiklem. Riziková společnost vytváří ideální podmínky pro novou formu „podnikání“ se strachem. V USA už teď například úspěšně fungují firmy, které se specializují na výrobu tzv. „panic room“ – supermoderních, nedobytných místností, určených na přežití solventních prominentů. Je zřejmé, že v zájmu prodeje některých ochranných a bezpečnostních zařízení se cílevědomě kalkuluje s lidskými emocemi a strachem.

Strach po 11. září 2001 proměnil v USA trh s bezpečnostní technikou na velkolepý finanční ráj a výborný business. Odborníci na vnitřní bezpečnost se shodují, že výdaje na protiteroristické kontroly se budou neustále zvyšovat. Je zajímavé se pozastavit nad současnou finanční krizí, která začala právě v USA, kdy vše začalo prodejem hypotečních úvěrů nebonitním klientům. Problémy amerického hypotečního trhu se během několika měsíců přelily do amerického finančního trhu, aby v zápětí zaplavily celý svět. Není nemístné vzít v úvahu, zdali právě USA nepřišli s novým propracovaným záměrem, jak na své vlastní finanční krizi zbohatnout.

### **2.3.3 Hodnotící složka**

Poslední složkou bezpečnostní orientace, avšak neméně významnou, je hodnotící složka. Tato složka z hlediska zkoumání bezpečnostní orientace obsahuje dva komplementární procesy. Prvním je proces hodnocení a druhým je proces konstatování bezpečnosti jako hodnoty.

Z hlediska prvního procesu chápeme hodnocení jako neodmyslitelnou součást lidského poznání. Hodnocení se významně podílí na orientaci člověka v okolním prostředí a v různorodých životních situacích. Hodnocení, jako specifická lidská forma vztahu subjektu k objektivní skutečnosti umožňuje odhalovat a uvědomovat si významovost okolních věcí, jevů a společenských procesů. Hodnocení je v podstatě

stanovení významů a hodnoty určitého jevu na základě jeho vlastností a projevů podle předem stanovených zásad a kritérií.

Hodnocení tak zaměřuje aktivitu člověka na to, co je správné nebo nesprávné, co je dobré nebo zlé, co je příjemné nebo nepříjemné. Zpravidla to, čemu člověk ve svém hodnotícím postoji připisuje určitou míru důležitosti, o co usiluje, o co projevuje zájem a odpovídá jeho potřebám, nazýváme hodnotou. Hodnotící přístup je v podstatě výběrem toho, co člověk potřebuje, o co se zajímá. Lidské potřeby a zájmy se základními determinantami hodnotícího vztahu a konstatování hodnoty ve vědomí společenského subjektu.

Jak je vidět hodnota je odvozená ze vztahu mezi potřebami a zájmy a tím, co je uspokojuje. Potřeby ve všeobecném sociologickém významu chápeme jako určitý nedostatek podmínek a prvků, nevyhnutelných k zachování existence společenského systému. V tomto významu je bezpečnost jednou ze základních lidských potřeb, které odůvodnil ve své známé teorii Abraham Maslow. Maslow ve své hierarchické teorii potřeb předpokládal, že potřeby člověka se vyvíjejí v tomto následujícím pořadí od nižších potřeb (fyziologických), k potřebám vyšším (růstu), viz obrázek č. 2.

### **Maslowova pyramida potřeb a hodnot**



Obrázek č. 2.

Uspokojení potřeby bezpečí je předmětem zájmu, který aktivizuje lidské chování. Saturací potřeby bezpečí a intenzivním zaměřením zájmu o tuto potřebu se bezpečnost stává pro člověka hodnotou. Bezpečnost je teda nejen potřebou, zájmem, ale

i významnou společenskou hodnotou. Bezpečnost se kromě reálných projevů odráží ve vědomí konkrétních sociálních subjektů, které ji vnímají prostřednictvím svých diferencovaných potřeb, zájmů a hodnot a zaujímají k ní rozdílné hodnotové postoje.

Důležitost bezpečnosti si lidé zpravidla uvědomují, až když pociťují nedostatek bezpečí, když se cítí ohroženi a nemají dostatečný pocit jistoty. Diferencované lidské potřeby a zájmy proto ovlivňují vnímání bezpečnosti jako společenské hodnoty.

Bezpečnost jako potřeba a bezpečnostní potřeby nejsou totožné pojmy. Bezpečnostní potřeby přesahují rozsah pojmu bezpečnost a zahrnují širší okruh duchovních, materiálních a sociálních objektů. Bezpečnostní potřebou, jako společensky pociťovaným nedostatkem, který může přispět k zajištění objektivní i subjektivní bezpečnosti širokého společenstva lidí, může být za určitých okolností například dostatečně účinná legislativa, nebo dobře vyzbrojená armáda, resp. společenský pořádek, morální normy, mezinárodní smlouvy atd. Bezpečnostní potřeby úzce souvisí s bezpečnostními zájmy.

### **3. VLIV SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE NA FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍ ORIENTACE OBČANŮ**

Slovo komunikace je latinského původu. V latině se slovem *communicare* rozumí *communem redere* - učinit společným. Hlubší význam slova komunikace vyjadřuje latinská věta "*communicare est multum dare*" - komunikovat znamená mnoho dávat. Tento hlubší význam vyjadřuje český termín "sdílet se s někým o něco". Toto se dále rozvíjí a komunikovat dnes znamená něco si navzájem sdělovat, s někým se z něčeho společně radovat, druhému něco předávat, dávat a zároveň také přijímat.<sup>22</sup>

#### **3.1 Funkce sociální komunikace**

K osobní komunikaci dochází při vzájemném setkávání člověka s člověkem, člověka se skupinou, dochází k ní tedy při sociálním styku. Sociální styk má tři stránky, stránku komunikativní, interaktivní a sociálně percepční. Komunikaci chápeme jako předávání informací, interakci jako vzájemné působení a sociální percepci jako vnímání,

---

<sup>22</sup> KŘIVOHLAVÝ, J.: Jak si navzájem lépe porozumíme. Praha, Svoboda, 1988

poznávání člověka člověkem.<sup>23</sup> Tyto tři stránky při vzájemné komunikaci od sebe nelze oddělovat, ale je nutno je chápat jako celek. Pozorný posluchač nevnímá jen informaci, kterou mu druhý předává, ale vnímá i jeho pocity postoje, nálady. Naopak i ten, kdo mluví, nesděljuje jen informace, ale i postoj k věci, o které mluví, postoj k posluchači, své sebe-pojetí za koho se považuje, tebe-pojetí, za koho považuje druhého, svá přání. To vše sděljuje řečí (používá slov, ale i různý tón hlasu, pomlčky a pauzy v řeči), dále pak pohledem, postojem, gesty. Informace si tedy sdělujeme slovy (verbálně), mimoslovně (neverbálně) a činy (svým jednáním a chováním). O tom, co se děje při vzájemném setkávání lidí nám teorie sociální komunikace říká ve třech základních poučkách:

První je "není možno nekomunikovat". Při setkání s druhým vždy předáváme určité sdělení. Sdělením může být letný pohled, úsměv, přiblížení, oddálení. Sdělením je i to, jestliže někoho potkáme a on dělá, že nás nevidí. Druhá poučka říká: "není možno nemetakomunikovat", kdy meta znamená "to, co je nad". Nad naší komunikací může být např. přesvědčení, že to co sdělujeme je skutečná událost nebo naopak určitá nejistota, že to co sdělují, je jen moje domněnka. Může tam být také simulace (snaha za pravdivé podávat to, co je ve skutečnosti jiné) nebo disimulace (snaha zamaskovat to, co existuje). Třetí věta teorie komunikace je: "není možno se nijak nechovat". To znamená, že když něco sdělujeme, vždycky se přitom nějak chováme a to prozrazuje, jaký postoj máme k tomu, co říkáme. Základní formou verbální komunikace je rozhovor, který je charakteristickým znakem osobního styku člověka s člověkem. Je uznáním lidství, neboť s neživým předmětem rozhovor nevedeme. Nemluvit s určitým člověkem je jednou z nejostřejších forem vyjádření opovržení a pohrdání. Naopak rozhovor, ve kterém nám někdo naslouchá, nám říká, že se na nás naslouchající dívá jako na plnohodnotného člověka.

Rozhovor je příležitostí poznat, jaký vztah máme s člověkem, se kterým do něho vstupujeme. Rozhovor je také zároveň příležitostí tento vztah měnit, zlepšovat, a nejen to. V rozhovoru můžeme odečítat z projevů toho druhého, jak se na nás dívá, za koho nás má, jak si nás váží a podle toho usměrňovat své sebepojetí.

---

<sup>23</sup> MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.: Sociální a pedagogická komunikace ve škole. Praha, SPN, 1989.

Rozhovor, v němž jsou oba účastníci aktivní, se nazývá dialog. V takovém rozhovoru jeden odpovídá na to, nač se ptá druhý. Jeho charakteristickým znakem je určitá zpětnovazební odezva, spolupodílení se na vzájemném díle, vzájemnost. V dialogu dochází k pokusům hlouběji chápat význam toho, co se děje i toho, co se říká. Zároveň je v něm kladen důraz na vzájemné vztahy naprosté důvěry a důvěryhodnosti účastníků, na vzájemné otvírání se sobě navzájem. V takovém rozhovoru můžeme mluvit o citlivých a závažných věcech, je projevem hlubokého přátelství a nazýváme ho dialogem bytostným. V bytostném dialogu se o sobě můžeme dozvědět i negativní věci, a přece nás to neurazí. Nezraní nás to proto, že víme, že si nás partner váží a myslí to s námi dobře. V takovém rozhovoru svěřujeme druhé osobě to, co bychom nikomu jinému neřekli. Svěřujeme své nejistoty, otázky, problémy, chyby, omyly atp. Dialog není jednostrannou záležitostí, spočívá v ochotě obou účastníků jak dávat, tak brát. Jestliže tedy chci, aby mi někdo naslouchal, pak i já mu musím naslouchat. Obrazně řečeno, pokud je tento přátelský rozhovor dobrý, tak v něm jde o sdílení vzájemných radostí i starostí. S rozhovorem souvisí i sdělování činy, tzn., že jestliže s někým vedeme rozhovor, vždy se k němu nějakým způsobem vztahuje to, co děláme, jak jednáme a jak se chováme. Činy pro nás mají určitou konkrétní hodnotu. Takovou hodnotu pro nás má např. pochvala, uznání, výtky, ironie... Určitou hodnotu pro nás má to, co někdo o nás říká, jak s námi jedná a jak se k nám chová, když spolu mluvíme, i to, co o nás říká, jak jedná a co dělá, když nás nevidí. Tím jak se k sobě chováme, si sdělujeme určitou míru úcty a uznání nebo naopak určitou míru neúcty a neznání.<sup>24</sup>

Při rozhovoru rozlišujeme slyšení od naslouchání. Slyšení je fyziologickou záležitostí, je to schopnost zachycovat uchem různé zvuky. Naslouchání navazuje na slyšení, není už však jen fyziologickou záležitostí, nýbrž stává se záležitostí psychologickou. Jde v něm o porozumění a pochopení toho, co slyšíme. Naslouchat tedy znamená podstatně více než jen slyšet, co nám kdo říká. Znamená to hlavně vidět, že nám chce někdo něco sdělit. Znamená to všimnout si, že někdo chce, abychom mu věnovali svůj čas a vyslechli ho. Rozlišujeme tři způsoby naslouchání: první je naslouchání ušima - slyšením, druhé naslouchání očima - viděním, třetí naslouchání srdcem - milováním.

Při naslouchání ušima jde o to porozumět tomu, co nám kdo říká, to znamená pochopit, co tím kterým slovem míní. Pochopit význam slov (vět) nám dopomáhá

---

<sup>24</sup> KŘIVOHLAVÝ, J., 1988.

způsob, jakým jsou slova vyslovena. Při naslouchání rozhovoru můžeme nejenom slyšet, ale také mnohé vidět. Z tváře hovořící osoby můžeme vyčíst především její emocionální stav, tzn., jaké city prožívá (štěstí - neštěstí, radost - smutek, klid - rozčilení a další). Mnoho nám říkají také pohledy (např. jestliže někdo neustále uhýbá pohledem a nechce se nám podívat do očí, nechce, aby se mu někdo podíval do duše) a celkový vzhled hovořícího (jak je oblečen, upraven, ale i to, jak se chová k druhým lidem). V každém rozhovoru můžeme slyšet ještě o něco více, a to jestliže budeme naslouchat srdcem. Potom můžeme uslyšet v pozadí žertování hluboký smutek a pláč nebo naopak v pozadí zármutku hluboký vnitřní klid.

Při naslouchání nejde jen o to vyposlechnout to, co nám někdo říká, jde především o to vycítit, co hovořící prožívá ve svém nitru, co cítí. Jde o poznání jeho neuspokojených potřeb a přání, jeho frustrací, jeho schopnosti unést tíseň, do které se dostal. Tento pokus o souznění citů a porozumění se označuje jako empatie (vcítění se).<sup>25</sup>

Empatie začíná tam, kde opustíme vlastní myšlenky, city a představy a začneme uvažovat o tom, jak bychom se asi my cítili v situaci druhého člověka. Vžijeme se přitom do kůže druhého člověka a pokusíme se vcítit do jeho situace nejen myšlenkové, ale především citové. Člověk často neslyší, co mu druhý říká, protože to ani slyšet nechce. Naslouchání ztěžuje i vzájemný vztah účastníků rozhovorů. Jinak slyšíme přítele, jinak nepřítele, jinak nasloucháme člověku, k němuž máme hluboký respekt, jinak člověku, kterého si tolik nevážíme. Stejně tak jinak nasloucháme člověku, kterému důvěřujeme a jinak člověku, kterému po předchozích zkušenostech moc nedůvěřujeme. Chybou posluchače je, že často skáče partnerovi do řeči, snaží se jím manipulovat, moc se ptá, není dostatečně empatický.

V dnešní uspěchané době mnoho z nás nevěnuje pozornost dobré mezilidské komunikaci, často ani nezjistíme (nevšimneme si), že nám chce někdo něco sdělit. Své vnímání při rozhovoru omezujeme pouze na příjem informací, méně (nebo vůbec) si všímáme neverbálních projevů hovořícího, nepřemýšlíme nad významem slov nebo nad tím, zda jsou slova v harmonii s postoji, pohledy, pohyby. Mnoho lidí si ani neuvědomuje, že to nejsou jen slova, ale celé naše bytí, co něco říká.

---

<sup>25</sup> JACOBS, M., 1985.

Funkce sociální komunikace spočívá v tom, že by lidé měli disponovat komunikačními dovednostmi a naučit se nevyhýbat sebereflexi. To jim dává orientaci ve vlastním systému rolí a hodnot. Každý člověk zajisté touží po tom, aby se pokud možno dokázal bezproblémově zařadit a bezpečně se pohybovat ve společnosti. To ale nelze uskutečnit bez permanentní interakce se svým okolím a bez komunikace s ním. Proto je důležité vytvořit si a postupně zvládnout určité komunikační styly a dokázat je také v každodenním životě prakticky uplatňovat.

## **3.2 Komunikace jako nástroj síly**

Cesta ke skutečnému vnitřnímu posílení je postupná a sestává z mnoha kroků. Jedním z těchto kroků je naučit se být asertivní. Když víme, jak být asertivní, zvýší to naše osobní bezpečí (pokud umíme ovládnout situaci verbálně, je menší pravděpodobnost, že ji budeme muset ovládnout také fyzicky). Užitečnost asertivity se však neomezuje jen na situace ohrožení. V životě ji lze použít každý den. Asertivita zahrnuje sebe-prosazení, ovlivňování druhých a pozitivní komunikaci.

### **3.2.1 Asertivita**

Principy asertivity (= umění přiměřeně se prosadit či bránit v situaci, ve které se právě nacházíme) byly poprvé uceleně publikovány A. Salterem v USA v roce 1950. Tvůrce asertivního tréninku vycházel z toho, že:

- Neurotické potíže jednotlivců jsou vysvětlitelné nepřiměřeně vysokými zábrany – argumentoval tím, že většina zábran mizí u člověka po požití alkoholu.
- Psychologická pomoc jednotlivců by se měla především soustředit na modifikaci jeho sociálních vztahů, tj. vybavit ho do těchto vztahů (ať náhodných nebo trvalých) repertoárem technik, větším sebevědomím, komunikační jistotou, svobodou bez zábran.

Asertivita představuje „terapeutickou techniku či sadu technik“. Její podstatou je věcný a neústupný komunikační styl, ale také tzv. podpůrný vztah k partnerovi v komunikaci a vědomé vyhýbání se komunikačním „faulům“ (uražené odmlčení se apod.). Asertivní jednání se někdy stává komunikačním manévrováním ve vypjatých sociálních kontaktech a při sporech. Nemá být ani agresivní, ani pasivní.

Asertivně jednající člověk dokáže věcně čelit:

- kritice (zvláště neoprávněné);

- manipulaci;
- afektovaným a agresivním výpadům, které jsou namířeny vůči němu.

Jedná se o trénink, jak se:

- vyjadřovat;
- nebojácně prosadit (potvrdit si svou cenu);
- bránit.

Asertivní trénink je v zásadě určen pro dvě velké skupiny lidí. Za prvé pro plaché, neprůbojné jedince, kteří se snadno cítí pokořeni a zahanbeni neúspěchem a v kolizích mají tendenci stáhnout se, „vyklidit pole“, utéci nebo být nenápadní. Svůj názor neprosadí kvůli strachu, který prožívají.

Druhou skupinu tvoří ti, kdo naopak snadno „vyletí“, velmi podrážděně reagují na jakoukoliv kritiku a mají tendenci ihned oplácet, vracet, vyvolávat slovní půtky a eskalovat napětí. Ani tito jedinci neumějí prosadit svůj názor. Ne proto, že by ho vyslovili, ale proto, že ho umějí jen rozčileně vykřičet, čímž odradí většinu posluchačů.

#### **V počátcích rozvoje asertivity bylo zformulováno těchto šest doporučení:**

- Nebojte se uchýlit k tzv. *feeling talk* – vyjadřujte své pocity. Člověku pomůže, vyjádří-li jasně a spontánně to, co právě cítí. Salter doporučoval naučit se používat větu: „To se mi nelíbí.“
- Vaše mimika má odrážet, co cítíte – používejte *facial talk*. Nenoste kamennou tvář. Salterovo doporučení znělo: „Zlobíte-li se, dívejte se rozzlobeně.“
- Návčik nesouhlasu: nebojte se říci „ne“, nemějte strach odmítnout. Své názory vyjadřujte diferencovaně, souhlas dejte najevo jasným přitakáním, nesouhlas (což je těžší) podobně jasným nesouhlasem.
- Technika užívání „já“: nemluvte za skupinu, neschovávejte se za „my“, nemluvte obecně, ale všude, kde to jen trochu jde, se vyjadřujte za sebe – nebojte se častěji používat slova „já“.
- Technika „přijímání pochvaly“: jste-li chváleni, nedělejte kolem toho okolky, nenamítejte s falešnou skromností: „To nestojí za řeč“ apod. Dejte průchod své radosti a pochvalu přijměte.



- Nebojte se improvizovat a spontánně jednat – je to nejlepší lék na nerozhodnost.

Realizace uvedených asertivních doporučení spočívá ve zvážení volby příslušné asertivní techniky, která může pomoci úspěšněji zvládnout základní problémy jak negativní, tak problémové komunikace. Mezi základní asertivní techniky se obvykle řadí:

- Obehraná gramofonová deska – spočívající ve vytrvalém opakovaném uplatňování svého nároku bez nervozity, úzkosti, agresivity, s přátelským přístupem, ale bez ústupků. Uplatňuje se proti manipulaci, prosazování oprávněného nároku, nebo odmítnutí neoprávněného požadavku.
- Technika otevřených dveří – principem je rozlišení pravdy od lži. S pravdou se souhlasí a reaguje se na ni, na lži a výmysly a další nehoráznosti se vůbec nereaguje. Odpovědi jsou stručné, útoky a invektivy se s klidem přehlíží, pokud možno se vyhýbáme neklidu, sarkasmům, ironii. Uplatňuje se při neoprávněné kritice.
- Souhlas s oprávněnou kritikou – kritika se přijímá bez depresivních pocitů, doporučuje se orientace na nápravu kritizovaného stavu, vyhýbáme se obranným mechanismům. Snažíme se brát kritiku jako investici do budoucnosti. Kritiku v invektivách, agresivitě i polopravdách odmítáme, s výhodou použití metody „Obehrané gramofonové desky“. I oprávněná kritika může být manipulačním prostředkem!
- Dotazování na nedostatky – technika spočívající ve zjišťování skutečné a objektivní příčiny (chyby) kritického, vyčítavého a odmítavého postoje partnera. Snažíme se zjistit další nedostatky a podrobnosti, které partnerovi vadí, jeho představy o našem přijatelném chování, i pravou příčinu jeho nespokojenosti. Vyhýbáme se kritickému hodnocení partnera, hádce, impertinenci, lži, polopravdám, ale využíváme empatie, reakce na pravdu, pozitivního projevu, kompromisu, kladných formulací a upřímné prezentace našeho postoje.
- Přijatelný kompromis – považuje se za nejlepší řešení, protože jsou uspokojeny obě strany a obě s navrženým řešením souhlasí. Vyžaduje umění naslouchat, respektovat i umění ústupku partnerovi.
- Zvládnutí negativní asertivity – technika, jak zvládat vlastní omyly, chyby a nedostatky. Za tyto nedostatky se není třeba stydět, protože člověk není dokonalý.

Doporučuje se nedostatky přiznat, souhlasit s kritikou, nedostatky nerozebírat, ale poučit se z nich.

- Umění si říct o laskavost – komplimenty, pochvaly, odměny, povšimnutí i slovní „pohlazení“ mají příznivý vliv na psychiku člověka, máme si umět o ně sami říci, pokud je postrádáme. Při pochvale pak kolem toho nedělejme okolky, nepřehrávejme falešnou skromnost, dejme průchod radosti a pochvalu přijměme.

Asertivita je velice účinný nástroj při nepříjemných někdy i nebezpečných situacích. Asertivita vypadá v zásadě velice prostě. Co by mohlo být jednodušší nebo přímočařejší, než přikázat nějakému otravovi „ztrať se“. Být asertivní – to se snadněji řekne, než realizuje. Jednou z příčin tohoto stavu je způsob, jakým bylo mnoho lidí nabádáno k tomu, aby byli poddajní, vstřícní a nekonfliktní.

Marrewa uvádí příklad, jak dva spolupracovníci, muž a žena, se potkají ve výtahu. Když muž skládá ženě dobromyslně poklony ohledně jejího nedávného pracovního úspěchu, obejmě ji kolem ramen. Ona přijímá jeho lichotku, avšak nikoli jeho paži kolem svých ramen. Pokud tato žena řekne klidně, ale přesto rozhodně: „Poslyš, takhle se mě nedotýkej“, nebo „Sundej svou paži z mých ramen,“ jde o asertivní reakci. Pokud zaječí: „Dej ze mě ty své pracky pryč“, je to reakce agresivní.

Pokud máme pocit, že je ohroženo naše bezpečí, agresivní odpověď může být tím správným způsobem jednání. Avšak ve většině situací nemusíte jednat nepřátelsky, sprostě nebo hned začít bojovat, abychom neztratili půdu pod nohama. Nemusíme druhého člověka ani napadat, shazovat nebo ponižovat. V určitých situacích mohou být takové způsoby chování provokativní nebo dokonce nebezpečné. Na druhé straně by měla být asertivita v našem každodenním životě běžnou záležitostí.

Navíc mají někteří lidé pocit, že musí ospravedlnit nebo vysvětlit svoje pocity. S agresorem nebo s tím, kdo je obtěžuje, se pouštějí do rozhovoru. To je ale jako spadnout do pasti. Asertivní sdělení jsou stručná, přímočará a věcná, a právě díky tomu jsou účinná. Nevybízejí k diskusi.

### **3.2.2 Intuice – vnitřní hlas**

Intuice je pocit, který má člověk v nějaké situaci, kdy „něco není v pořádku“ nebo něco by se mohlo stát.

Mnoho lidí je od dětství nabádáno k tomu, aby si více cenili racionálního, analytického myšlení než předtuch a vnitřních pocitů. Většina násilných útočníků vykazuje alespoň jemné náznaky svých úmyslů. Když budeme naslouchat své intuici, pomůže nám tyto náznaky rozpoznat. Je proto dobré naslouchat své intuici. Je reálná, nikoli vymyšlená. Náš vnitřní hlas mluví vždy pravdu, proto o něm nepochybujeme, neignorujeme ho, ani ho nepotlačujeme.

Intuice je užitečná nejen z hlediska osobní bezpečnosti, nýbrž nám pomůže v běžném životě. Je cenným nástrojem při rozhodování jakéhokoli druhu. Hlava by měla jít vždy ruku v ruce se srdcem. Jinými slovy, musíme dojít k předběžnému rozhodnutí prostřednictvím racionálního myšlení na své úrovni a potom potvrdit toto rozhodnutí konzultací se svým vnitřním hlasem. Poslední slovo by měla mít naše intuice.<sup>26</sup>

---

<sup>26</sup> MARREWA, A. *Nenechte si ubližovat*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 264 s. ISBN: 80-7178-510-5.

### 3.2.3 Řeč těla – tichý komunikátor

Řeč těla je mocnější než svět slov. Zahrnuje naši chůzi, náš postoj, oční kontakt, výraz tváře a celkový vzhled. Pocity týkající se nás a našeho okolí se odráží v držení těla. Řeč těla řekne ostatním, zda jsme silní, sebevědomí nebo ustrašení a nejistí.

Vzpomínám si, jak jsem jednou četla o ženě, která byla znásilněna v Los Angeles na parkovišti známého obchodního domu. Bohudík útok přežila a násilník byl krátce poté uvězněn. Na tomto případě bylo zajímavé, co násilník vypověděl na policii. Vysvětloval, že rád sedával ve svém autě na parkovišti a pozoroval nakupující, kteří vycházeli z obchodního domu. Tímto způsobem strávil celé hodiny, ba i dny, a slídl po potenciálních obětech. K činu se rozhodl, teprve když zahlédl ten správný objekt. Na rozdíl od rozšířeného přesvědčení tento násilník nehledal tu nejatraktivnější ženu nebo ženu s tou nejkratší sukni, nýbrž vyhledával známky slabosti. Ženy, které vypadaly sebejistě a svým chováním působily sebevědomě, pro něj nepředstavovaly vhodné kandidátky; byly by s nimi jen potíže. Dával přednost ženám, které se zdály samy sebou nebo okolím nejisté. Chlubil se, že tyto ženy bylo snadné vysledovat, řeč jejich těla všechno prozradila. Ve zvláštní oblibě měl ženy, které se zdály zmatené nebo ztracené, když hledaly místo k zaparkování svého auta; ty považoval za své prvořadě oběti. Jak můžeme vidět, řeč těla je životně důležitá pro komunikaci dokonce i tehdy, když nemůžeme vidět, s kým komunikujeme.

I přesto, že v určitých situacích pocítujeme strach, můžeme využít řeči svého těla k tomu, abychom vzbudily právě opačný dojem. Řeč těla je někdy formou jednání; můžeme ji použít při „hraní role“ nebojácného a sebejistého člověka. Většinou to způsobí víc, než že to jen odradí potenciální útočníky. Čím více sebedůvěru předstíráme, tím více si ve skutečnosti budeme věřit. Ti, kdo svým tělem dávají najevo sebedůvěru a sebeúctu, se méně pravděpodobně stanou oběťmi násilného činu. Násilníci a ti, kdo sexuálně obtěžují, mají tendenci se k tomuto druhu osob vyhýbat.

Řeč našeho těla nám může pomoci rovněž v našem běžném životě, např. při úvodním pohovoru, kdy se ucházíme o zaměstnání, nebo při stresující konfrontaci. Pro každou situaci, kdy chceme působit sebevědomě, asertivně a dojmem, že máme věci pod kontrolou, musíme brát neverbální komunikaci na vědomí.

Když máme sebedůvěru, vyplyne z toho přirozeně i taková řeč těla, z níž vyzraňuje sebedůvěra. Avšak v situacích, kdy jsme nervózní, nejistí nebo když se něčeho

obáváme, to vyžaduje úsilí, skutečný čin vůle. Asertivní řeč těla může být nicméně triumfem toho, co lze vnímat zrakem, nad tím, jak je to ve skutečnosti. Přestože se uvnitř cítíme nervózní a máme strach, měly bychom se místo toho zaměřovat na to, jak komunikujeme navenek.

### **3.2.4 Iluze síly – pistole, spreje a další zbraně z bližšího pohledu**

V posledních deseti letech jsme byli svědky rychlého vzestupu na trhu se střelnými zbraněmi a prostředky k osobní ochraně. Přesto jsem toho názoru, že zbraně, které mají v našem arzenálu největší cenu, nelze koupit v obchodě se zbraněmi nebo prostřednictvím zásilkového katalogu. Mám tím na mysli „komunikační nástroje síly“ jako intuici, verbální dovednosti, jako je zklidňování a slovní sebeobrana, a naše vlastní přirozené zbraně jako ruce, nohy a zuby a další. Ty představují naše skutečné první obranné linie, přestože většina lidí ani neví, že je má (a ještě méně ví, jak je použít). Protože nemají tuto znalost, hledají vnější prostředky, kterými by si zajistili bezpečnost.

Bohužel každý prostředek má určité meze. Na rozdíl od našich přirozených zbraní nám mohou být pistole, elektrický paralyzér nebo obranný sprej odebrány a mohou být i použity proti nám. Také mohou špatně fungovat nebo můžou vystřelit omylem. Můžeme je zapomenout vzít s sebou nebo se k nim nemusíme v kritické situaci dostat. Když je zbraň naším jediným způsobem obrany, je příliš snadné se stát bezmocnou.

Spoléhat se na zbraň je jako spoléhat se na druhého; ať už je to pistole, nebo vysoký, silný kamarád, obojí je berlička. A stejně jako všechny berličky může pistole nebo urostlý „ochránce“ nakonec přispět k narušení naší osobní síly namísto posílení. Když máme falešný pocit jistoty, který může zbraň skýtat, je méně pravděpodobné, že budeme rozvíjet a používat všechny ostatní možnosti.

Koupit si prostředek k osobní ochraně může vypadat jako rychlý trik, jako okamžitá a snadná odpověď na problém osobní bezpečnosti. Pravdou je, že většina reklam propagujících prostředky k osobní bezpečnosti zdůrazňuje, jak jsou levné a jak snadno se používají. Další „výhodou“, která se často udává, je, že např. žena může použít prostředek k osobní ochraně, aniž by se musela k útočníkovi přiblížit. Vidí ho, jak se k ní přibližuje, a tak zvedá ruku a – ssss! – ochromí ho dávkou obranného pepřového spreje. Zamiř a vystřel; neosobní sebeobrana v tom nejdokonalejším

provedení. Bohužel to není ve všech případech reálné. Co když si nevšimneme, jak k nám útočník přichází? Nezbude nám čas ani příležitost ze zbraně vypálit. A vzhledem ke skutečnosti, že jsme spoléhali na naši zbraň, nemáme už po čem sáhnout.<sup>27</sup>

### 3.3 Pozitivní komunikace

Tento způsob komunikace vyjadřuje souhlas, přijetí, kompromis, pochválení, nadšení i obdiv, kterým vnímáme lidi kolem sebe, jejich sdělení a v širším pojetí i přístup k procesu komunikace, k lidem a k životu. Do pozitivních prvků komunikace se promítají kromě genetického vybavení jedince i jeho způsob výchovy v rodině, včetně podvědomého využívání vztahů v rodině ve vztazích k novým lidem a v nových situacích. Významné jsou i dosavadní zkušenosti jedince v interpersonálních vztazích a vliv prostředí, ve kterém žije a pracuje. Pozitivní komunikace záleží na pozitivním vztahu k partnerovi, ve vytváření atmosféry, ve které se oba partneři cítí v pohodě, mají příjemný pocit, ať již vědomý nebo intuitivní, vzájemně se respektují, jsou ve shodě, rozumí si a jsou si sympatičtí. Pozitivní komunikace významnou měrou závisí na empatii, na úrovni zájmu o lidi, citlivosti k jejich vnímání a citlivosti k pozitivnímu vytváření mezilidských vztahů. Obvykle se pozitivně chováme k lidem, kteří jsou i duševním založením, zájmem partnera, ochotou naslouchat, porozumět a vcítit se do problémů. Pozitivní vztah je ve značné míře ovlivňován především neverbálními komunikačními prvky a jeho vyjádření se obvykle označuje evalvace.

#### 3.3.1 Komunikační pohotovost

O pohotovosti v komunikaci existuje v odborné literatuře řada definic, názorů a polemik.<sup>28</sup> Nejčastěji se za komunikační pohotovost považuje rychlá reakce na nějaké sdělení či útok, a to výstižnými vtipnými slovy, kdy se síla slovního ataku účinně přenáší na protivníka. Za pohotovou se také považuje taková odpověď, u které si posluchač přeje, aby ji dal on sám. Dříve se komunikační pohotovost považovala za vrozenou vlastnost člověka, v současné době začíná převažovat názor, že tuto pohotovost se lze naučit a natrénovat ji. Je skutečností, že pohotoví lidé jsou pohodoví, tvůrčí, hraví, sympatičtí a pozitivní. K jejich komunikačním přednostem patří především lehká ironie i sebeironie, trefné přirovnávání, slovní hříčky, schopnost okamžité ofenzivní improvizace a elegantní, vkusné zesměšnění partnera, pochopitelně

---

<sup>27</sup> MARREWA, A. 2002.

<sup>28</sup> I pohotovost se dá naučit. *Moderní řízení*, 2007, č. 3, 68-70

s příslušným šarmem. Základním předpokladem komunikační pohotovosti je velká, aktivní slovní zásoba a schopnost okamžité, vtipné, improvizované a neurážející odpovědi. Trénink těchto schopností vyžaduje hodně číst, hodně mluvit, naslouchat a neustále komunikační pohotovou používat a procvičovat. V podstatě se jedná o kontinuální trénink slovního ping – pongu. Mezi pět nejdůležitějších technik realizace komunikační pohotovosti patří:

- překvapivě souhlasit s útoky,
- kategoricky slovní útoky vracet, a to rychle, přesvědčivě, přesně i bolestivě,
- dávat útokům jiný význam („To bylo asi špatně pochopeno. Správně je to tak...“),
- vědomě hledat nějaké špatné řešení,
- znovu se vyptávat.

### **3.3.2 Kognitivní přizpůsobování**

Nelze funkčně komunikovat, aniž se přizpůsobujeme stanoviskům, slovníku a rovněž mimoslovnímu repertoáru druhého. Ten, kdo by si myslel, že může zůstat za každé situace a za všech okolností „svůj“, že se všemi může mluvit stejně, neměnit a nepřizpůsobovat svůj momentální stav poznání, sice může zůstat „sám sebou“, ale je do značné míry pro funkční komunikaci „nepoužitelný“. Nemá kupř. zájem se dohodnout, nezajímá ho, jak chápou komunikované obsahy druhí.

Kognitivní přizpůsobování je nutné a můžeme ho přirovnat k neustálému biologickému a sociálnímu přizpůsobování měnícím se podmínkám života. Neznamená ani názorovou nepevnost, ani snadnou ovlivnitelnost našich přesvědčení.

### 3.3.3 Zájem o druhého

Znamená signalizovat zájem nejen o sdělení (informace), ale také o komunikačního partnera ve vztahové rovině. Součástí projevovaného zájmu při komunikaci tváří v tvář je kontakt z očí do očí. Listování dokumenty, když na druhého mluvíme, hledání na stole, vaření kávy, procházení za zády partnera, vybavování telefonů – to vše jsou drobné signály komunikace „nezdravé“ – např. chaotické, uspěchané nebo komunikace ve stresu. Mohou prozrazovat nezájem o druhého jako o osobu, nezájem o obsah komunikace, podceňování významu komunikace, nepřipravenost, despekt ke sdílení dané chvíle.<sup>29</sup>

### 3.4 Negativní a problémová komunikace

Negativní komunikace vyjadřuje především odmítání, atakování, nesouhlas, pokárání, kritiku a odpor, může však také zahrnovat předstírání, zatajování i problémovou komunikace. Tento způsob komunikace nemůže obvykle vyvolat pozitivní reakci partnera. Vztahy vyjadřované negativní komunikací se zpravidla označují jako devalvace, protože snižují sebevědomí jednoho z partnerů a ve svém souhrnu problematizují zcela komunikační proces. Jako příklady devalvace mohou sloužit situace, kdy někdo<sup>30</sup>:

- vás křivě obviní a nedá vám dokonce ani možnost se před druhými obhajovat,
- zneužije vaší důvěru,
- vás šikanuje a dělá vám naschvál potíže,
- vás před druhými uráží, ironizuje a shazuje,
- se k vám chová necitlivě a hrubě,
- vůči vám nedodržuje pravidla korektního chování.

V praxi není výjimkou ani komunikace, kdy se v zájmu vlastního prospěchu lidé snaží lhát, intrikovat, účinně ovlivňovat druhé, aniž by to dotyční zpozorovali, vytvářet obraz nepřítele a s jeho pomocí „oblafnout“ ostatní apod. V řadě případů může problémová komunikace přejít až do fáze komunikace konfliktní nebo krizové. Krizová,

<sup>29</sup> VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN: 80-7178-291-2.

<sup>30</sup> MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2003, 361 s. ISBN 80-247-0650-4.



konfliktní i problémová komunikace se objevují poměrně často, zpravidla neočekávaně a většinou v těch nejnevhodnějších chvílích. Je nezbytné, abychom byli na takové situace připraveni, předem s nimi počítali a měli pro tyto případy vyzkoušený „krizový scénář“. Pokud připraveni nejsme, pak reagujeme neadekvátně. Důsledkem především negativní komunikace bývá obvykle výrazné narušení interpersonálních vztahů, psychosomatická onemocnění krevního oběhu, dýchací a zažívací soustavy, neurózy, snížení kvality práce i pracovního výkonu apod. Mezi problémové komunikace lze zahrnout řadu komunikačních forem, z nichž nejčastější a nejzávažnější jsem v následujících podkapitolách podrobněji rozvedla.

### **3.4.1 Kritika**

Kritika v komunikaci znamená hodnocení nějakého výsledku činnosti, názoru, s výčtem chyb a nedostatků, jeho posuzování, zpochybňování i negace kritikem. I když je kritika nedílnou součástí života i pracovního procesu, ne vždy bývá akceptována v plné šíři a někdy nebývá přijímána vůbec. Kritika často vyvolává obranný postoj, odmítání, nepřátelství až agresivitu. Je tomu tak proto, že kritika může narušovat sebevědomí, nemusí být zcela objektivní, může zraňovat lidskou pýchu a být vnímána jako komplexní negace díla.

Z uvedených důvodů by kritika měla být prezentována vhodnou, kultivovanou a korektní formou a měla by být zaměřena nikoliv na člověka, ale na konkrétní slabý výkon, konkrétní nedostatky posuzované situace, konkrétní chyby a konkrétní důsledky těchto jevů. Tuto nekonfliktní formu kritiky obvykle nazýváme řečnický takt a její účinek se projevuje především u slušných a korektních lidí. Je žádoucí kritizovat mezi čtyřma očima, nerozebírat podrobně nedostatky, vnímat kritiku jako snahu po neopakování nedostatků a zlepšení daného stavu. Optimálním výsledkem kritiky by měla být náprava kritizovaných nedostatků a chápání kritiky jako pomoci při momentálním selhání.

### **3.4.2 Konflikty**

Konflikty jsou významným druhem problémové komunikace. Podle Akademického slovníku cizích slov je tento pojem používán ve smyslu rozporu, neshody, nesouhlasu, srážky, utkání, střetnutí, války. Ve většině případů má proto konfliktní komunikace nálepku děje negativního a stresujícího. Ve většině případů jsou konflikty využívány v negativním smyslu k destruktivním účelům, k negativní konfrontaci rozdílů mezi komunikujícími partnery, k ataku, k obviňování, k manipulaci, k udržení dominantní pozice jednoho z partnerů, k prosazení pouze vlastního názoru bez možnosti hledání kompromisu apod. Tyto konflikty bývají doprovázeny atmosférou nepřátelství, rivality, výrazným emočním zabarvením, ztrátou sebekontroly a racionálního nadhledu. Je zřejmé, že emoční reakce nebývají pro řešení těchto konfliktů nejvhodnější.

Příčinou konfliktů bývá obvykle přehlížení a nedoceňování jedince nebo části společnosti v důsledku nevyjasněných rolí a sledovaných priorit, z nedostatku jednotících principů nebo cílů, nedostatečného nebo nepřesvědčivého vedení, v důsledku chování a postojů neslučitelných s dohodnutými nebo přijímanými konvenčními nebo etickými principy, sledování separátních cílů nezávislých na společných cílech kolektivu apod. Mezi další příčiny konfliktů můžeme zařadit osobnostní rozdíly, stres, prostředí, vzájemnou závislost úkolů, chybnou informovanost, nejasné vymezení kompetencí a rolí, neslučitelnost cílů komunikace (prestiž, moc) stereotypy, haló efekt a řadu dalších příčin.

Je potřeba zdůraznit, že všechny konflikty řešit nelze. Jsou to například takové konflikty, kdy oba partneři nemohou nebo nechtějí najít žádné cíle, které by je uspokojovaly; když někdo z účastníků nesouhlasí s řešením, které by umožnilo dosáhnout přijatelných cílů; když je někdo z partnerů konfliktní člověk, který nalézá v konfliktech uspokojení, nebo je přímo vyhledává. Dominantní lidé v konfliktech neradi ustupují, obtížně se jedná i s egoisty a agresivními osobami. Ve všech těchto případech selhávají jak pravidla řešení negativních konfliktů, tak modelové strategie chování. Tyto konflikty proto řešit nelze a s tímto konstatováním konflikt pouze bereme na vědomí.

### **3.4.3 Agresivita**

Agresivita je v komunikaci používána ve významu tendence k útočnému a nepřátelskému jednání vůči druhé osobě, instituci apod. Cílem agresivního jednání je zvítězit – prosadit svoje vlastní zájmy bez ohledu na zájmy druhých. Agresivní chování se může projevovat výbojností, útočností, záměrným poškozováním jiných lidí i zvířat, ničením věcí, razantním prosazováním vlastní osoby na úkor jiných, odmítání potřeb, pocitů a přesvědčení partnerů či protivníků. V širším významu se agresivita projevuje v podobě fyzikální, mentální i emocionální.

Ve fyzikální podobě se s ní setkáváme při vyústění negativní nebo konfliktní komunikace ve fyzickém napadení partnera, počínaje postrkováním, přes facku jako agresivní argument, až po extrémní případ nezvládnutí emočních psychických bariér končící smrtí partnera. Fyzická agresivita se může projevit i ničením věcí ve formě různých forem vandalizmu. Agresivita však nemusí nabývat pouze fyzikálních forem projevu.

V komunikaci se projevuje spíše než fyzickým napadením hrubým chováním, hrubými slovy, vulgarizmy, křikem až jekotem, panovačnými paralingvistickými projevy, ironizováním, sarkasmy, ubližováním a úsměvem na tváři s cílem degradace partnera, nezdrženlivostí, nevybíravostí, šikanováním, i jako metoda zaměřená na bezohledné dosažení požadovaného cíle. Přitom může jít o agresivní prosazování správné i nesprávné myšlenky, ale nevhodnou či nesprávnou formou.

Příčiny agresivního chování mohou být biologické, psychické i sociální povahy. Biologicky a fyziologicky je agresivita ovlivňována činností mozku, je regulována hormony, ovlivňována některými látkami (např. alkohol, drogy, psychotropní látky), stupněm psychické vyzrálosti i případnou nemocí. Psychická povaha agresivity je funkcí vlastností a duševního stavu jedince, jeho psychického vybavení, snížené sebekontroly, sníženého sebevědomí, určité zakomplexovanosti, kompenzováním méněcennosti apod. Mezi sociální příčiny agresivity můžeme zařadit především působení rodinného prostředí, např. ve formě autoritativní výchovy, hyperkontrolování, neadekvátních požadavků, přemíry sankcí a trestů, snížené míry emoční úrovně komunikace v rodině i v samotné výchově apod. Z dalších sociálních vlivů, zejména u adolescentů a mládeže, mají výrazný vliv veřejně sdělovací prostředky, především televize, internet apod.

Při prvních projevech agresivity lze doporučit důrazné odmítnutí těchto projevů a v případě jejich opakování nekompromisní a okamžité ukončení komunikace!

### **3.4.4 Manipulace**

Jako manipulaci označujeme v komunikaci chování jednotlivce (organizace, sdělovacích prostředků apod.) charakterizované tím, že se náš manipulátor snaží přimět či donutit k chování, které je proti naší vůli a které vede k získání oprávněné, častěji však neoprávněné výhody pro něj. Požadavek na příslušné chování není formulován otevřeně, ale úmyslně klamavým postupem, působením na emoce a zdůrazňováním zástupných faktorů.

V mezilidských vztazích se tímto způsobem komunikace setkáváme velmi často. Převažujícím projevem snahy o manipulaci je rozpor mezi logicky a věrohodně deklarovanými záměry a hodnotami manipulátora a jeho skutečným reálným chováním. Jedná se o poruchu morálního citění manipulátorů, z nichž většina si své poruchy není vědoma, menšina je pak na ni velice pyšná. Forma manipulace spočívá především v používání neúplných informací, polopravd, dezinformací, fyzickém, etickém i psychickém nátlaku, vydírání, vyvolávání pocitu nejistoty a viny, nedůvěry k vlastnímu rozhodnutí, zpochybňování vlastních schopností, vedoucí až k pocitu bezmoci. Velmi často se jedná o přesvědčování a přemlouvání, snažící se na partnera apelovat především emocionálně. Manipulátor umí skvěle využívat citlivou strunu partnera nebo podřízeného. Bravurně rozehrává pocity viny, strachu a nezkušenosti. Využívá morálních zásad druhých k realizaci svých vlastních zájmů. Jeho nejsnadnější obětí bývají nejslušnější lidé.

Manipulaci využívají útočníci, aby u nás vyvolali strach, který využívají pro svůj prospěch. Vědí, že čím větší strach oběť má, tím je méně pravděpodobné, že bude odporovat. Násilník užívá vyhrožování fyzickým násilím nebo smrtí, popřípadě terorizuje tak, aby se oběť podřídila.

Policisté, vojáci a další profesionálové se ve svém výcviku učí, že v situacích ohrožení by měli očekávat strach. Pouze když strach předvídají, mohou se naučit ho překonat a něco podniknout.

## ZÁVĚR

Zajištění bezpečností České republiky nelze považovat pouze za záležitost vlády a ostatních ústavních institucí. Jde o úkol, jehož úspěšné plnění je podmíněno aktivní podporou celé společnosti. Tato podpora musí být přitom založena na informovanosti občanů o záměrech vlády v bezpečnostní oblasti.

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila podat celkový obraz o bezpečnosti jako vědě a bezpečnostní orientaci lidí. Zabývala jsem se jednak bezpečnostní orientací jako druhem sociální orientace, ale i strukturou bezpečnostní orientace a jejími jednotlivými složkami. Zde jsem došla k závěru, že komplexní rozvoj výchovně-vzdělávacího působení a formování bezpečnostní orientace občanů České republiky předpokládá kromě jiného i změny ve stereotypch našeho myšlení. Riziková společnost vyžaduje od každého občana větší všímavost, ostražitost, společenskou odvahu a hlavně komunikační schopnosti a dovednosti, díky kterým lze v mnoha případech předejít nebezpečné situaci.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na vliv sociální komunikace při formování bezpečnostní orientace občanů. Zde jsem rozebrala, jakou funkci plní sociální komunikace a poté jsem nastínila, jakou úlohu plní komunikace při situacích kdy je potřeba slovní obrany. Pokud umíme ovládnout situaci verbálně, je menší pravděpodobnost že ji budeme muset ovládnout fyzicky. Spousta lidí se spoléhá na různé prostředky sloužící k sebeobraně, jako např. zbraně nebo obranné spreje, ale největší cenu mají komunikační nástroje síly, které představují skutečné obranné prostředky, o kterých někteří lidé ani neví, že je mají anebo neví jak je použít. Nakonec jsem uvedla několik typů negativní a problémové komunikace a případné rady, jak se této komunikaci vyhnout anebo jak ji obrátit v náš prospěch.

Každému člověku jsou dány jisté možnosti k rozvinutí vlastní vnitřní síly a sebedůvěry. Ne každý však tohoto svého potenciálu využívá. Důsledkem pak může být i to, že člověk, který nerozvíjí svoje psychické a fyzické síly, se dostává do role oběti v těch nepříjemných situacích, se kterými si neví rady. Cílem mé bakalářské práce bylo podat stručný obraz o bezpečnosti a bezpečností orientaci, ale hlavně poukázat na způsoby rozvinutí zdravého sebevědomí lidí, pocitu vnitřní jistoty a stability. Pokud budeme ovládat naši psychickou a komunikační sílu, teprve poté dokážeme zajišťovat naší osobní bezpečnost v rámci bezpečnosti celé společnosti.

## **SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

### **Monografie**

- [1] BALDWIN, D. 2001. The Concept of Security. In *The Marshall Center Papers*, No 3, April 2001.
- [2] BEDNÁRIK, R. 2001. *Porovnávacie tabuľky sociálnej ochrany*. Bratislava: VÚPSVR, 2001.

- [3] BERGER-SCHMITT R., NOLL, H. 2000. Conceptual Framework and Structure of a European System of Social Indicators. In *EuReporting Working Paper* No. 9. Mannheim 2000.
- [4] BUZAN, B., WAEVER, O., and de WILDE, J. 1998. *Security. A New Framework For Analysis*. London: Boulder/Lynne Rienner, 1998.
- [5] DRTILOVÁ, J., KOHOULÍK, F.: *Vzpouza deprivantů*. Praha, Makropulos 1996
- [6] FRANK, L. 2003. Bezpečnostní politika. In *Česká bezpečnostní terminologie (výklad základních pojmů)* Zeman, P. (ed.), Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2003, s. 112 – 117.
- [7] HOLCR, K., ERNEKER, J. 1997. Gnozeologická a spoločenská rovina konštituovania policajnej vedy. In *Policajná veda*. Šimovček, I. a kol., Bratislava: APZ 1997, s. 9 –31.
- [8] HOOGHIEMSTRA, R., 1995. Nová koncepcie bezpečnosti. In *Doplnková príručka k referátom projektu národnej bezpečnosti*. Bratislava: SEZAV MO SR, 1995, str. 6-19.
- [9] KHOL, R. et al. 2002. Evropská bezpečnostní a obranná politika – národní perspektívy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002.
- [10] KŘIVOHLAVÝ, J.: *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha, Svoboda, 1988
- [11] MAREŠ, M. 2003. Ekonomická bezpečnost. In *Česká bezpečnostní terminologie (výklad základních pojmů)*. Zeman, P. a kol., Brno: Vojenská akademie v Brně, 2003, s. 23-25.
- [12] MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.: *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha, SPN, 1989.
- [13] MARREWA, A. *Nenechte si ubližovat*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 264 s. ISBN: 80-7178-510-5.
- [14] MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2003, 361 s. ISBN 80-247-0650-4.

- [15] MOLLER, B. 2001. Global, National, Societal and Human Security a General Discussion with a Case Study from the Middle East. In *Paper for the 4<sup>th</sup> Pan-European Conference at the University of Kent at Canterbury*, U.K., 8-10 September 2001.
- [16] MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: AZP, 2005. 156 s. ISBN: 80-8054-335-6.
- [17] ONDREJKOVIČ, P. et al. 2000. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 270 s. ISBN 80-224-0616-3.
- [18] PARSONS, T. 1951. *The social systém*. Glencoe, Ill.: Free Press, 1951.
- [19] PAWERA, R. 2004. Nový pohľad na bezpečnosť v EÚ. In *Policijná teória a prax*, roč. XII, č. 3, 2004, s. 61-77.
- [20] POLONSKÝ, D. 2003. K vybraným aspektom profesionalizácie ozbrojených síl. In *Sociológia*, roč. 35, č. 5, 2003, s. 465-479.
- [21] PORADA, V., HOLOMEK, J. a kol. *Teorie a metodologie policejních věd a transfer vědeckých poznatků do policejní praxe*. Praha: Policejní akademie České republiky 2005. 314 s. ISBN 80-7251-197-1.
- [22] VLÁČIL, J. K pojetí hodnot v psychologii a sociologii, in: *Čs. psychologie*, 1, 1977, 72-85.
- [23] VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN: 80-7178-291-2.
- [24] VYMĚTAL, J. *Průvodce úspěšnou komunikací*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 328 s. ISBN: 978-80-247-2614-4.

## Ostatní zdroje

- [25] SAK, P. *Bezpečnostní věda – důsledek vývoje civilizace*. Referát připravený pro konferenci European Police Science and Research Conference 2004, Praha. [Online] Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/20569.html> (2009-03-01).
- [26] *Sociální komunikace*. [Online] Dostupné z: [www.kampomaturite.cz/%5Cdata%5CUSR\\_001\\_PICTURES%5CSOCIKOMU.DOC](http://www.kampomaturite.cz/%5Cdata%5CUSR_001_PICTURES%5CSOCIKOMU.DOC) (2009-03-01).



## **ABSTRAKT**

POPELKOVÁ, L. *Funkce sociální komunikace v procesu formování bezpečnostní orientace občanů*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 49 s. Vedoucí bakalářské práce Prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.

**Klíčová slova:** Bezpečnost, bezpečnostní věda, bezpečnostní orientace, komunikace, sociální komunikace, pozitivní komunikace, negativní a problémová komunikace.

Tato bakalářská práce se zabývá funkcí sociální komunikace v procesu formování bezpečnostní orientace občanů.

Práce řeší bezpečnost a způsoby jeho interpretace. Dále bezpečnost jako vědu a aktuální důvody budování bezpečnosti jako vědy.

Pojednává o bezpečnostní orientaci občanů, kde nejprve rozebírá pojem orientace obecně. Dále bezpečnostní orientací jako specifickým druhem sociální orientace, která je rozdělena do tří základních složek.

V závěru se práce zabývá funkcí sociální komunikace v procesu formování bezpečnostní orientace občanů. Zde řeší komunikaci jako nástroj síly, pozitivní komunikaci a negativní a problémovou komunikaci.

## ABSTRACT

POPELKOVÁ, L. *Function of social communication in forming the security orientation of citizens*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 49 p. Supervisor: Prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.

**Key words:** Security, security science, security orientation, communication, social communication, positive communication, negative and problem communication

This bachelor thesis deals with function of social communication in forming the security orientation of citizens.

Firstly this thesis solves the security and ways of its interpretation. Security as a science and actual reasons of creation security as a science.

Secondly deals with security orientation of citizens where analyze orientation generally. Then security orientation as a specific kind of social orientation where is divided into three basic elements.

Finally this thesis deals with function of social communication in forming the security orientation of citizens. There solves communication as an implement of power and deals with positive communication, negative and problem communication.